

Problematika sucha a vývoj zemědělství v ČR do roku 2050 v podmínkách změny klimatu

Zdeněk Žalud

Mendelova univerzita v Brně
Ústav výzkumu globální změny AV ČR

9.12.2021

Cíl pro zemědělství 2050:

**Najít a aplikovat vyváženost
produkčních a mimoprodukčních
funkcí krajiny**

Produkční = prioritní!!

Produkční versus **Mimoprodukční** funkce

Potraviny

Dřevo

Energie

Voda

.....

Rekreační

Vzdělávací

Biodiverzita (ochrana GZ)

Půdo/vodoochranná

.....

Současnost: 821 mil. podvyživených lidí i když až 30 % potravin se vyhodí ??

Lidé z brněnských sídlišť plýtvají nejvíce, vyhodí 33 kg potravin ročně

31. 10. 2019 -

Obyvatelé brněnských sídlišť vyhodí do popelnic ročně průměrně 33 kilogramů potravinového odpadu. U vilové zástavby je to asi 20 kilogramů a venkovské zhruba 21 kilogramů ročně. Takové jsou první odhady výzkumníků Provozně ekonomické fakulty Mendelovy univerzity v Brně, kteří již několik let zkoumají, zda je možné ovlivnit spotřebitele, aby množství vyplývaných potravin snížili. Vědci budou v unikátním projektu, který nemá ve světě obdoby, pokračovat. Cílem je mj. změnit myšlení lidí, kteří sami přiznávají, že vyplývají kolem čtyř kilogramů potravin ročně. Realita je ale výrazně jiná. První odhady reálného počtu vyhozených kilogramů budou vědci dále zpřesňovat dalším šetřením, které odstraní i možný vliv sezónnosti.

Cíl pro zemědělství 2050:

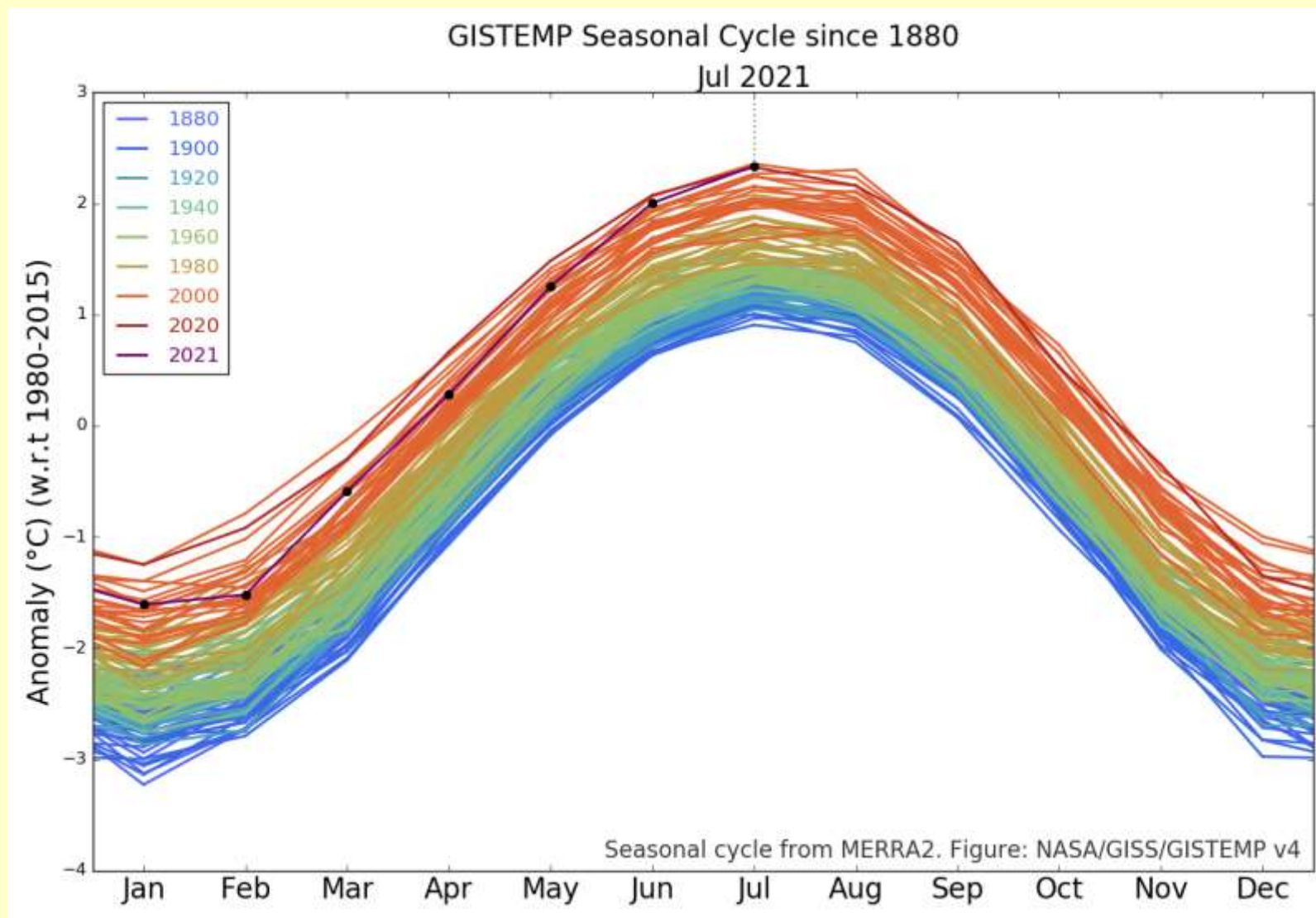
**Najít a aplikovat vyváženost
produkčních a mimoprodukčních
funkcí**

**v nových klimatických
podmínkách**

Mění se podnebí?

Globální teplota Země

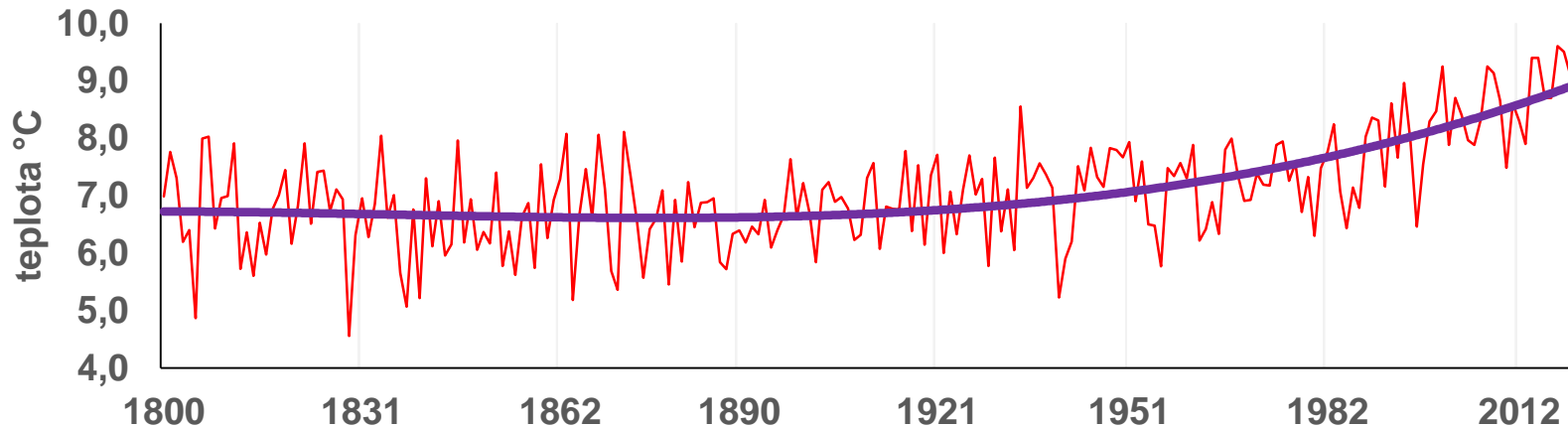

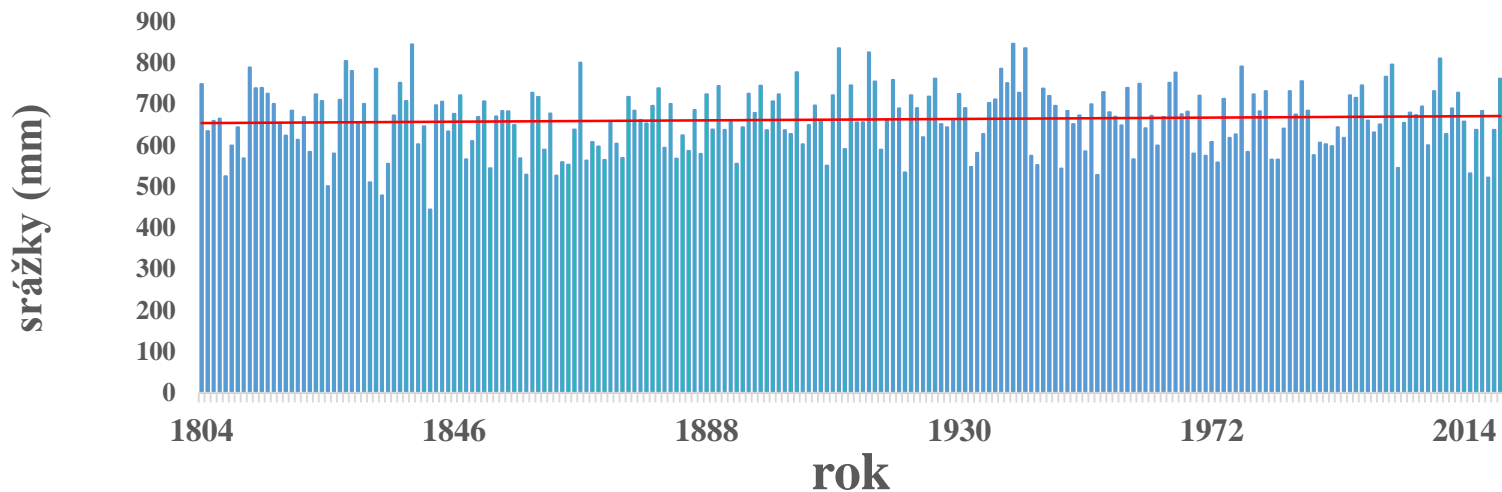
Klimatická realita v ČR

2018 = 9,6°C
2019 = 9,5°C
2020 = 9,1°C

Průměrná roční teplota pro ČR (1800-2020)

Průměrné roční srážky pro ČR (1804-2020)

....ale klima se měnilo přeci vždy

1. tektonické desky – miliony let
2. změna oběžné dráhy (osy) – statisíce a desetitisíce let
3. výkon slunce – statisíce a desetitisíce let

**Jaká je fyzikální podstata
současné ZK? – desítky let???**

Zemský povrch vyzařuje
energii do vesmíru

- 18 °C

Sluneční záření
zahřívá zemský povrch

Teplota bez skleníkových
plynů -18°C !!!

Zemský povrch vyzařuje
energii do vesmíru

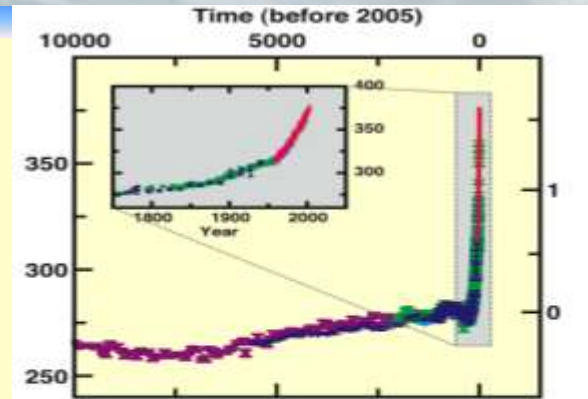
+ 15 °C

Sluneční záření
zahřívá zemský povrch

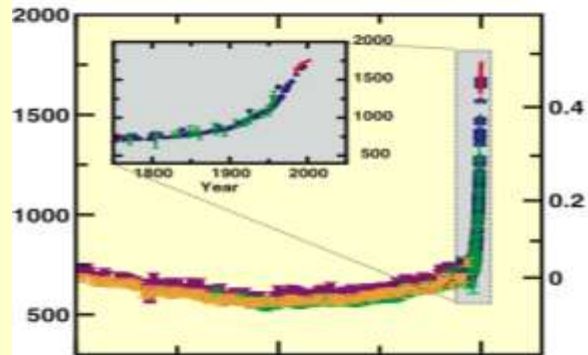
Teplota se skleníkovými
plyny atmosféry = **+ 15 °C**

Skleníkové plyny a jejich koncentrace

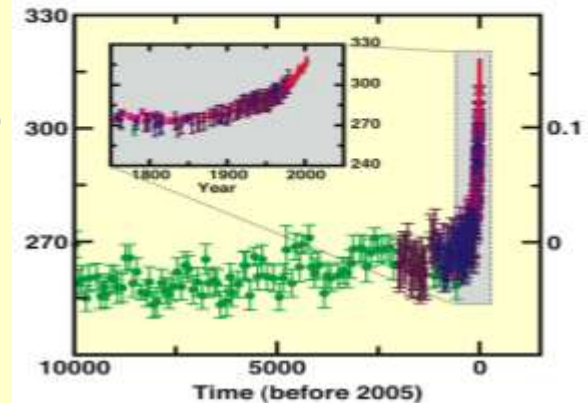
CO₂

CH₄

N₂O

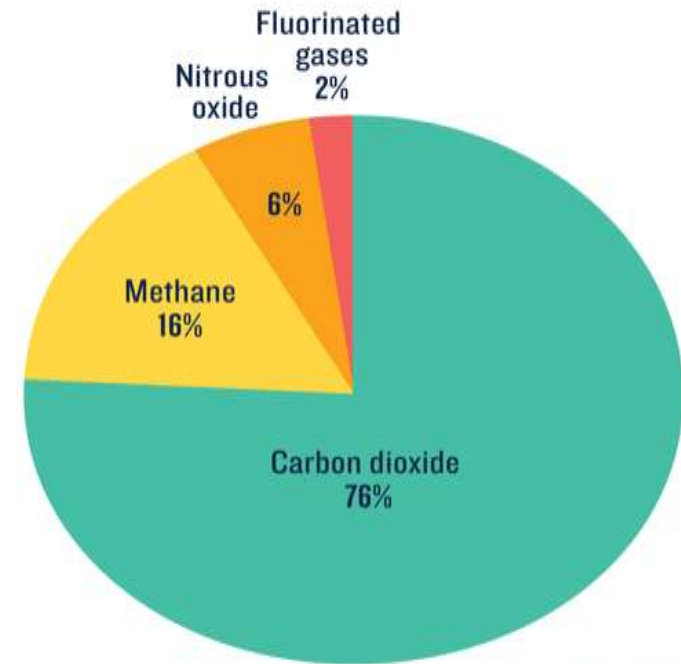
koncentrace (od cca 1750)

CO ₂	45 %
CH ₄	140 %
N ₂ O	20 %

plyn	Antropogenní zdroj	Koncentrace v atmosféře		nárůst za rok	relativní účinnost	doba působení v letech
		rok 1780	současnost			
CO₂	spalování fosilních paliv, odlesňování, doprava	280 ppm	414 ppm	0,5%	1	50-200
CH₄	rýžová pole, trávící pochody, úniky zemn. plynu	0,70 ppm	1,8 ppm	0,9%	23	12
N₂O	hnojení, denitrifikace, spal. biomasy	0,220 ppm	0,339 ppm	0,8%	400	120
CFC (freony)	průmysl	0	0,0007 ppm	4 %	7500	12-100

Podíl a účinnost radiačně aktivních plynů (člověkem vypouštěných) na zesílení skleníkového efektu

1. **CO₂** – oxid uhličitý
2. **CH₄** – metan
3. **N₂O** – oxid dusný
4. **CFC** – freony

Source: IPCC (2014)

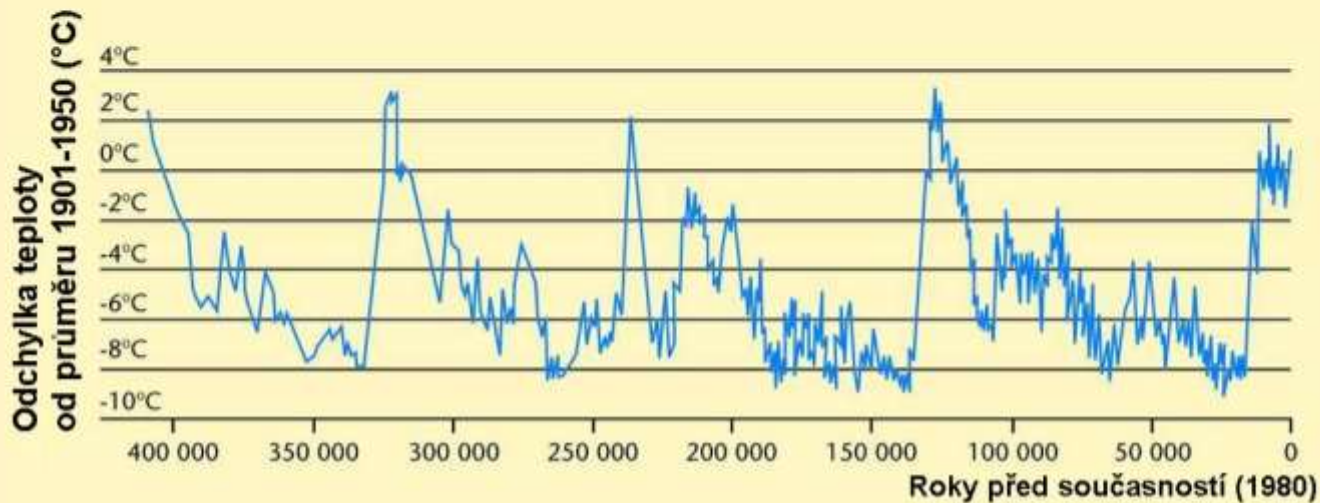
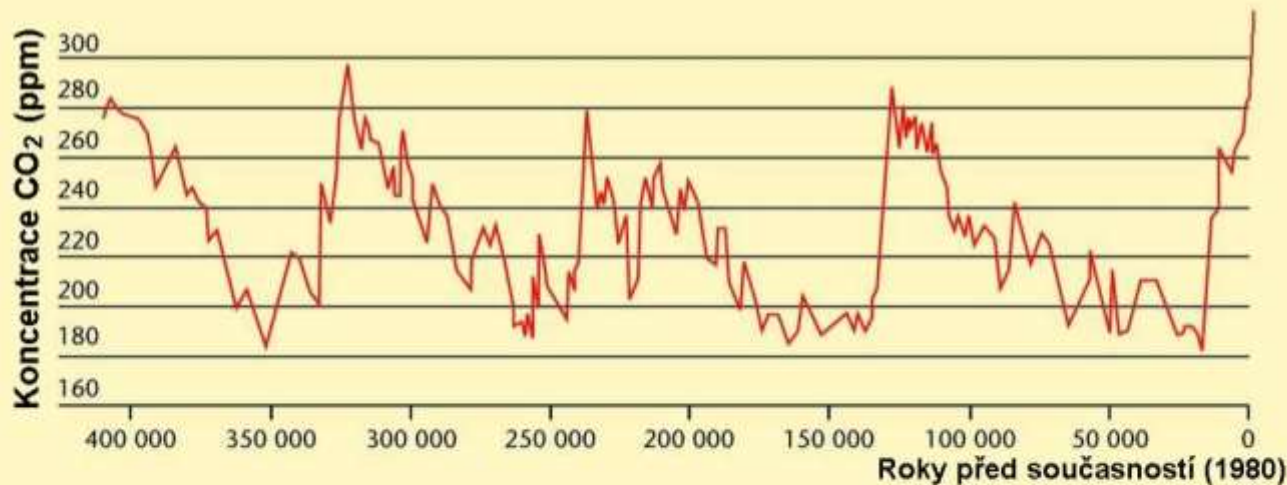
How much each human-caused greenhouse gas contributes to total emissions around the globe.

Vztah koncentrace CO₂ a teploty

(analýza ledovcových tyčí stanice VOSTOK)

414
ppm

Dopady v ČR

1. **Klima**

2. Vegetační období

3. Choroby a škůdci

4. Hydrometeorologické extrémy

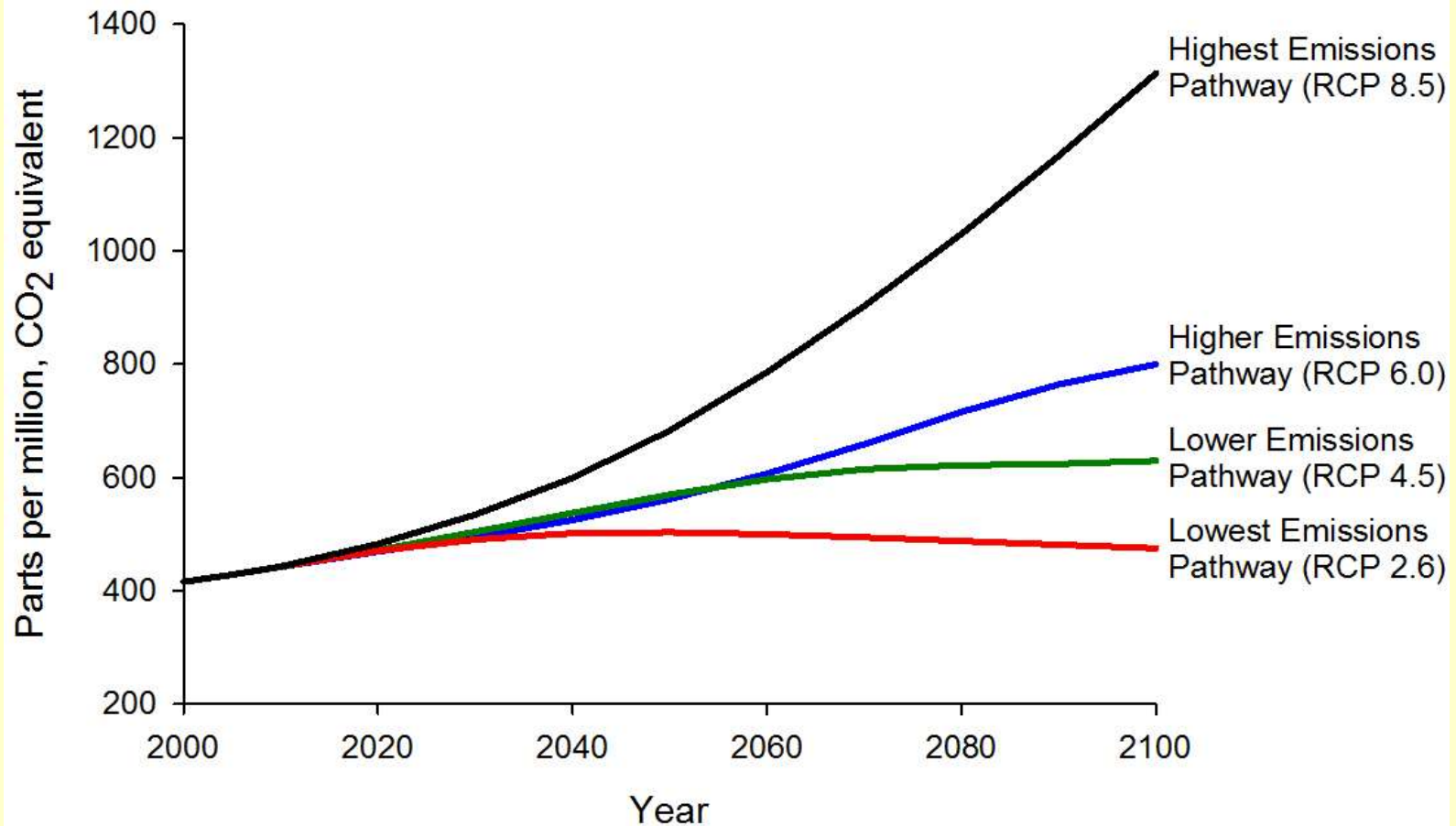
5. Na produkci

Jak se bude vyvíjet klima dál?

Emisní výhledy? = zelená

Projected Atmospheric Greenhouse Gas Concentrations

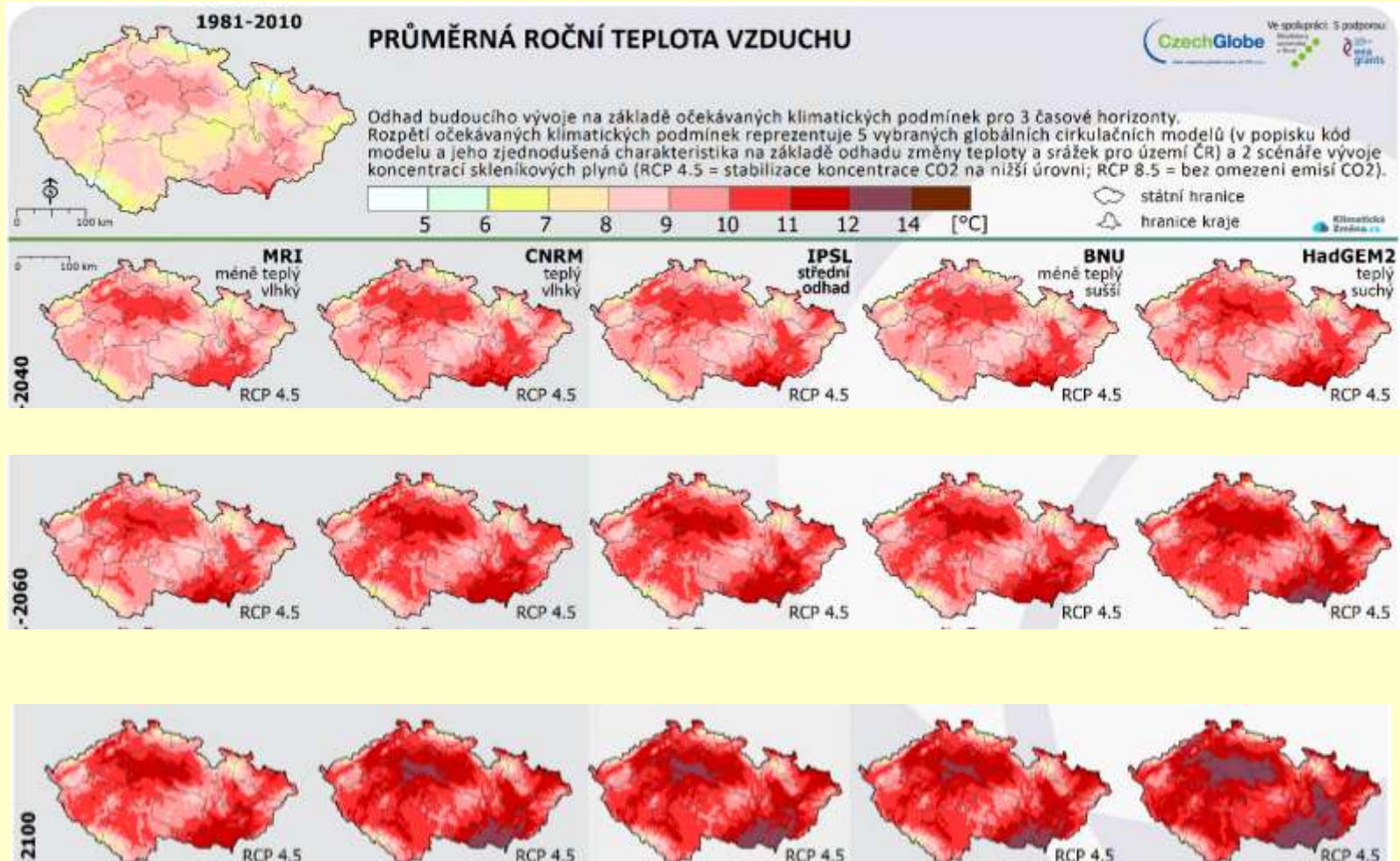

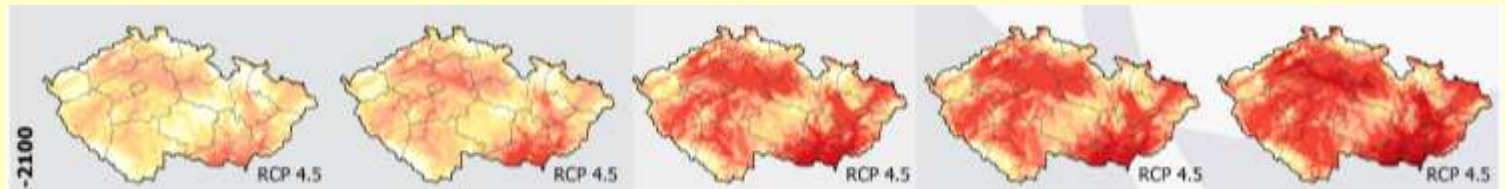
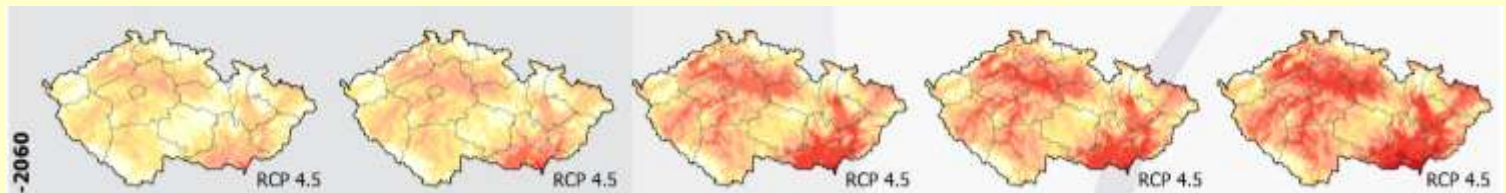
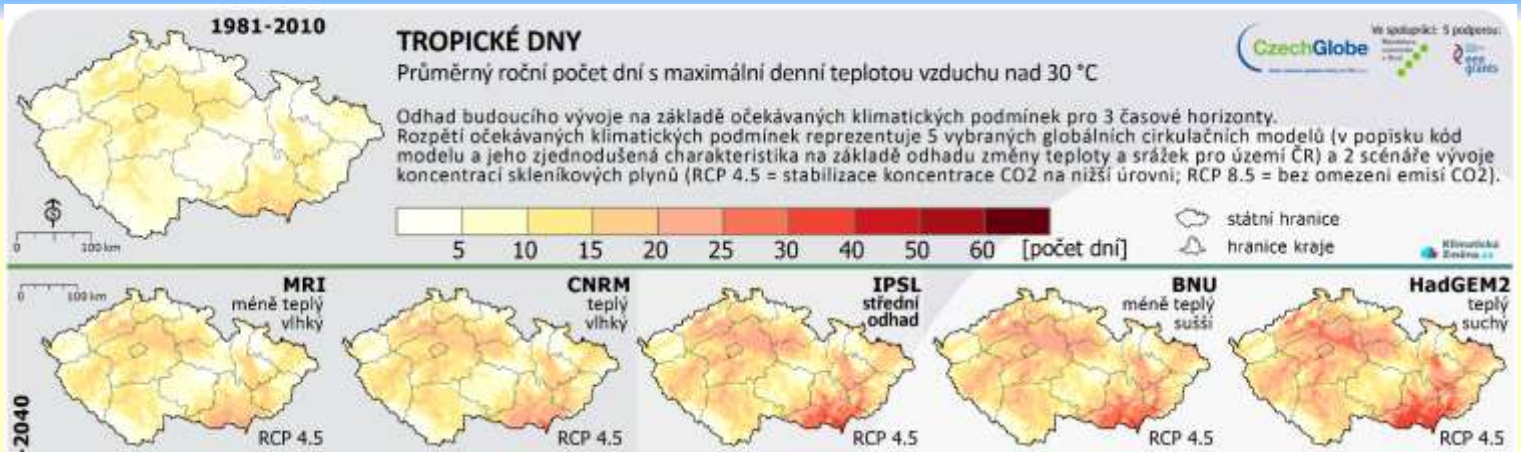
Budoucnost v ČR
www.klimatickazmena.cz

Průměrná roční teplota vzduchu (RCP 4,5)

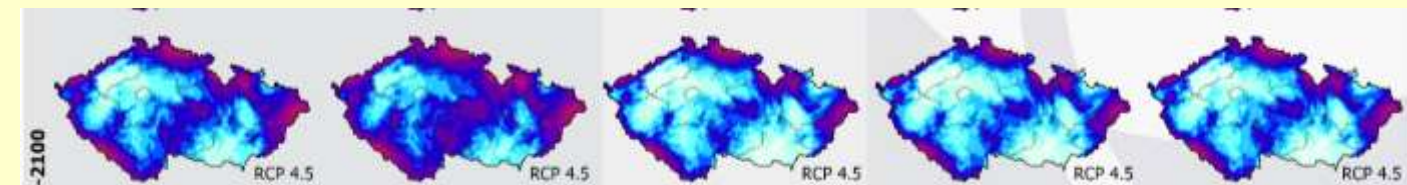
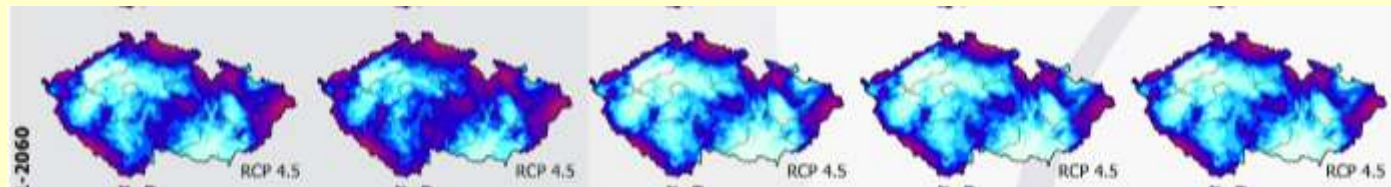

Tropické dny

Roční úhrn srážek (RCP 4,5)

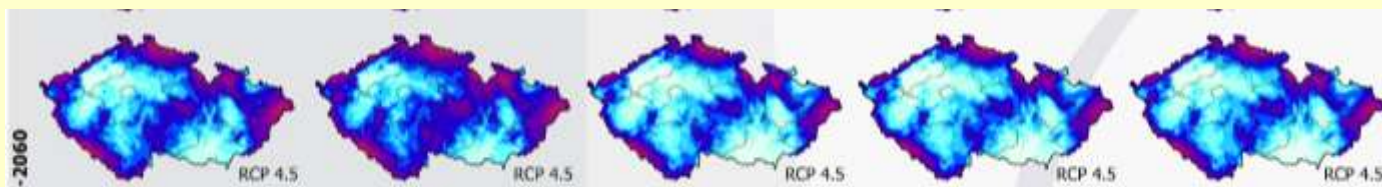
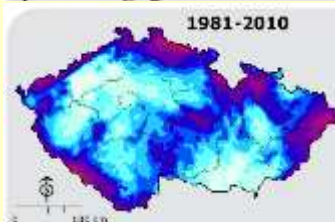
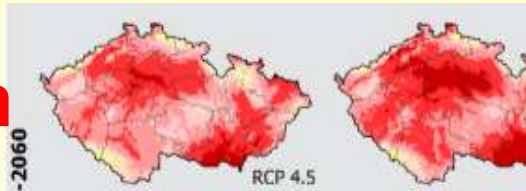
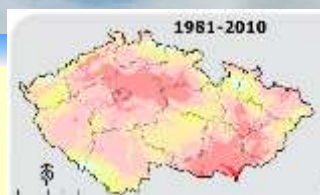

Změna klimatu jako příležitost Vysočina 2050

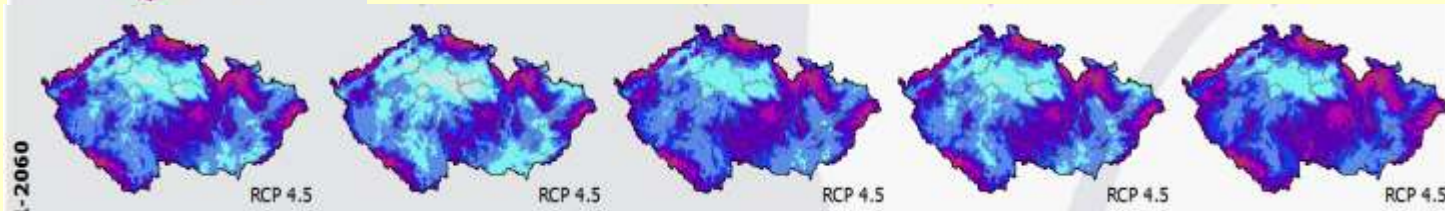
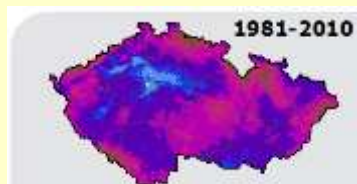

Vysočina (část Pard.kraje) 2050

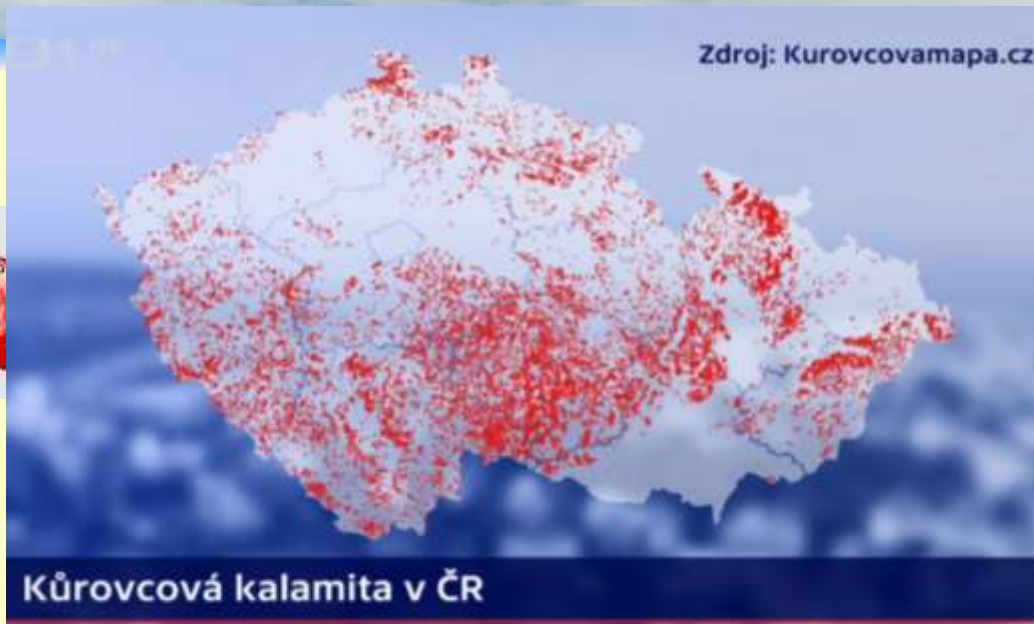
**Teplota
(2050)**

**Srážky
(2050)**

**Sníh
(2050)**

Kategorie:

Olejníny

Štítky:

ozimá řepka

Nejvyšší výnos řepky byl na Vysočině

Sklizeň řepky v roce 2020 sice příjemně překvapila svým průměrným výnosem, ale za posledních deset let to byla až šestá nejvyšší sklizeň podle dosaženého výnosu i produkce. Desetiletý průměrný výnos řepky, který v České republice činí 3,21 t/ha, byl překonán o 5,3 %. Podle odhadu Českého statistického úřadu (ČSÚ) pěstitelé dosáhli průměrného výnosu 3,38 t/ha a produkce činila 1,25 mil. tun. Sklizňová plocha ozimé a jarní řepky byla podle ČSÚ v ČR 368 214 ha.

Podle regionů SPZO bylo nejvyššího průměrného výnosu 3,8 t/ha dosaženo na Vysočině a v Jihočeském kraji (3,7 t/ha). Oba tyto regiony mají větší podíl lehčích půd a vydatné srážky v červnu 2020 tvorbě výnosů pomohly. „Naopak zklamání a nejnižší výnosy byly dosaženy na Moravě. Jižní a střední Morava byla již na podzim poškozena kalamitním výskytem hrabošů, zaoráno bylo více než 8000 hektarů a celá řada porostů zůstala poškozena. Na severní Moravě naopak vydatné srážky v červnu a těžké půdy předčasně ukončily vegetaci a způsobily spíše nouzové dozrávání. Dosažené výnosy v průměru 3–3,18 t/ha jsou o 0,4–0,5 t/ha

Dopady ZK v ČR

1. Klima

2. Vegetační období

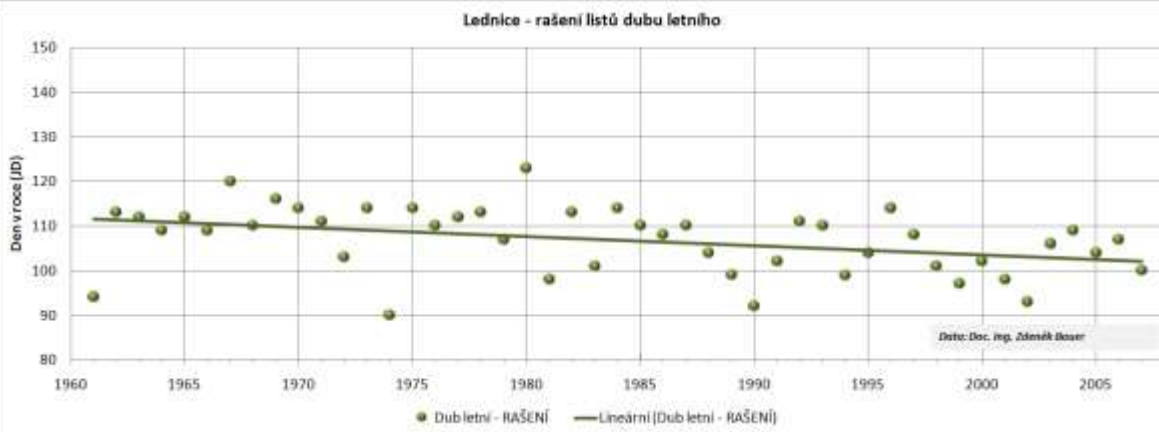
3. Choroby a škůdci

4. Hydrometeorologické extrémy

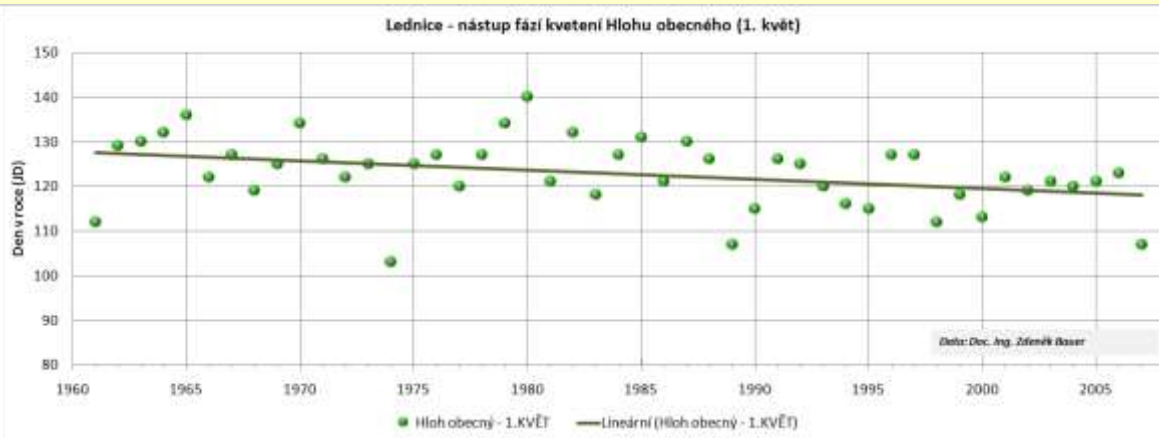
5. Na produkci

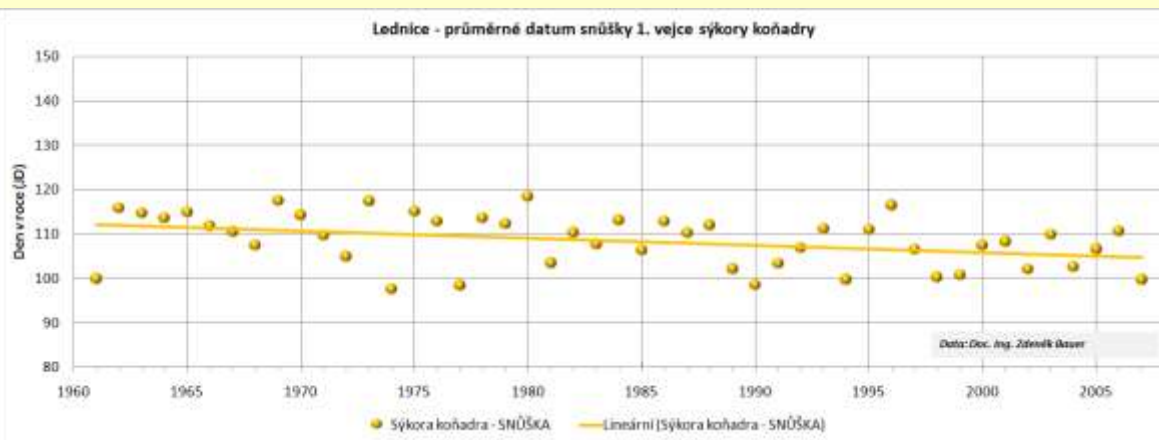
Co na klima říká příroda?

- 2.0 dny/
dekádu

- 2.1 dne/
dekádu

- 1.6 dne/
dekádu

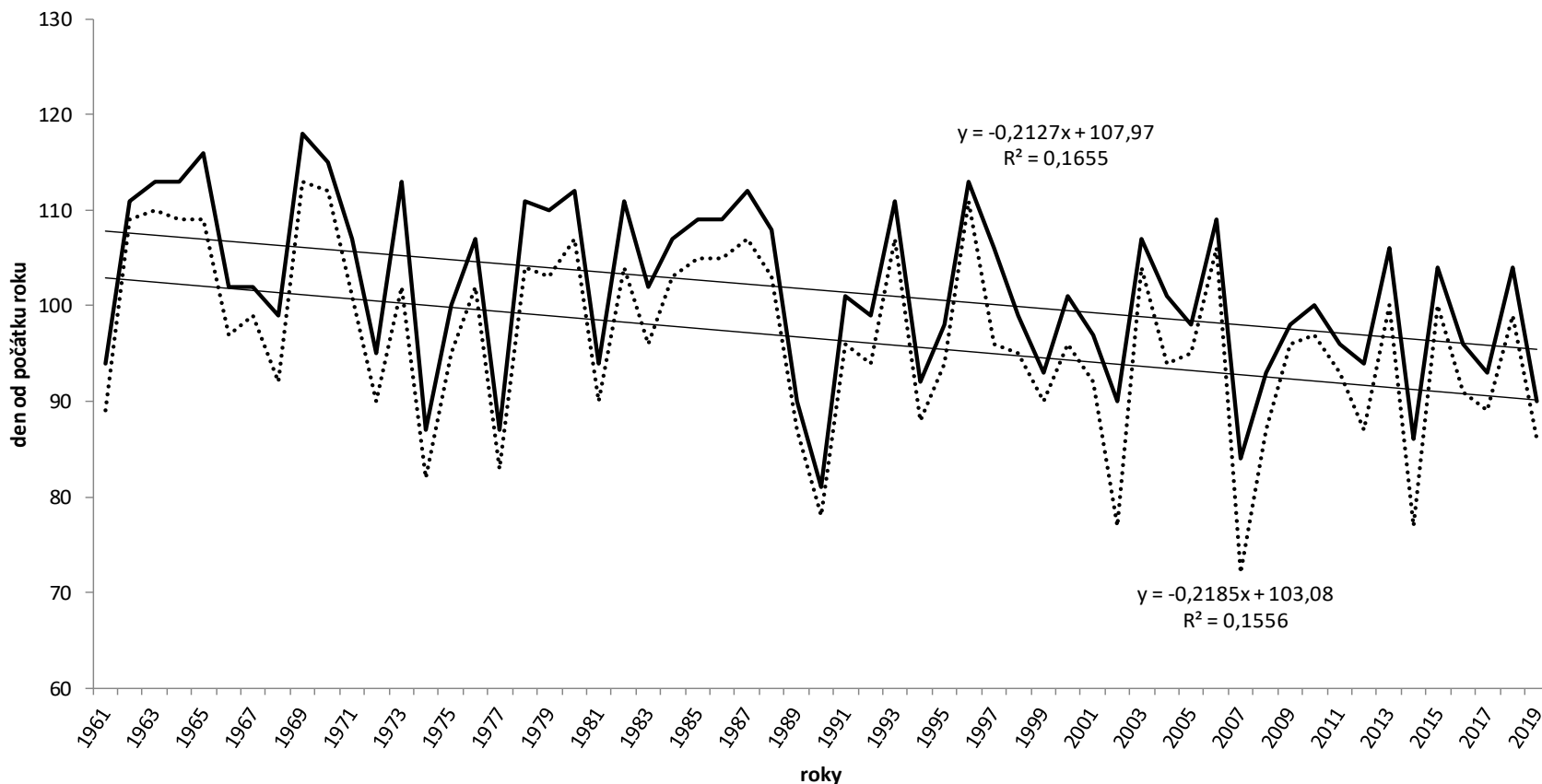
Ovocné dřeviny nejsou výjimkou (1961-2020)

Meruňka, odrůda Velkopavlovická

Lokalita Lednice

Posun prvního květu o **12.9 dne** (v letech 1961-2020)

Posun plného kvetení o **12.5 dne** (v letech 1961-2020)

**Vegetace „startuje“ dříve.
Je to dobře?**

Rok 2017

Mráz zničil úrodu ovoce! Nebudou meruňky, jablka ani třešně

Černý rok vinařů. Vína bude nejméně za 50 let

24. října 2017 18:16 [f](#) [t](#) [G+](#) [s](#)

Moravští vinaři nedávno varovali před špatnou úrodou i kvalitou hroznů. Ve víru silně nepříznivého počasí se ale netočí jen oni. Zle na tom budou producenti vína v celé Evropě. Podle Mezinárodní organizace vína (OIV) bude letos nejhorší rok za více než 50 let. Také víno z dovozu proto může zdražit.

Rok 2018

iDNES.cz

Trvale letní nebo zimní čas?
Fyzioložka Helena Illnerová hostem
středečního Rozstřelu od 12:30

iDNES.cz

Zprávy

Kraje

Sport

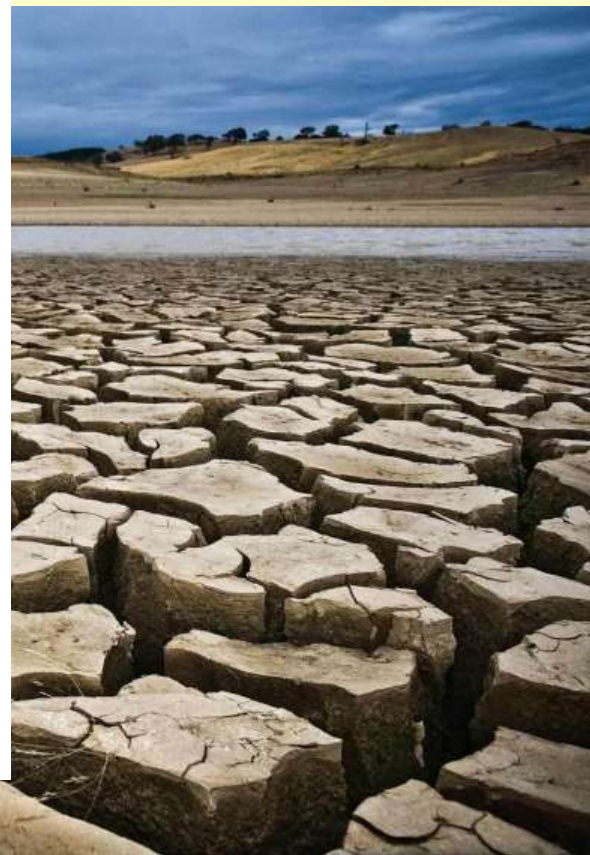
Kultura

Ekonomika

Bydlení

Techne

Rok ve znamení sucha. Řeky jsou letos bez vody a přehrady vysychají

Rok 2019

Mrazy poškodily ovoce víc, než se čekalo. Odnosou to jablka, hrušky a třešně

6. června 2019 13:27

Ovocnáři odhadují, že jarní mrazy, které přišly ve dvou vlnách v dubnu a v květnu, zanechají na ovoci škody ve výši 100 a více milionů korun. Největší škody budou na jablkách, řekl iDNES.cz Martin Ludvík, předseda Ovocnářské unie ČR.

2020

Teplo a slunce probouzejí přírodu, letošní úroda ovoce je v ohrožení

26. února 2020 13:19

Mimořádně teplé únorové počasí vadí sadařům. Ovocné stromy se nejen ve Zlínském kraji předčasně probouzejí a jejich pupeny či malé plody pak mohou poničit mrazíky, pokud ještě přijdou. Podobná situace byla loni, kdy ovocnou úrodu z velké části poničily květnové mrazíky.

Rok 2020

Smutný příběh moravských meruněk a
týdne nízkých nočních teplot:

28.3. 2020 pupeny se otvírají

30.3. květy jedou naplno

1.4. ještě bojují proti -4 °C

3.4. vše ztraceno při -7 °C

Rok 2021

Mrazy zatím postihly především meruňky. Sadaři počítají milionové škody

🕒 20. května 2021 13:49

Letošní jarní mrazy nadělaly ovocnářům pouze lokální škody. Postiženy byly například výsadby meruněk na jižní Moravě, ojediněle byly zasaženy i třešně.

I podzimní prodloužení aneb jižní Morava 1.12.2019

Kyjov

13.10.2018

Pozitiva: vyšší polohy? Krnov 450 m n.m, ...polák

Dopady v ČR

1. Klima
2. Vegetační období
- 3. Choroby a škůdci**
4. Hydrometeorologické extrémy
5. Na produkci

Dopady na choroby a škůdce

1. Zasaženy vyšší nadmořské výšky
2. Vyšší počet generací
3. Invazivní druhy (akát, pajasan, bolševník, diabrotika, křídlatka, rak mramorovaný.....)

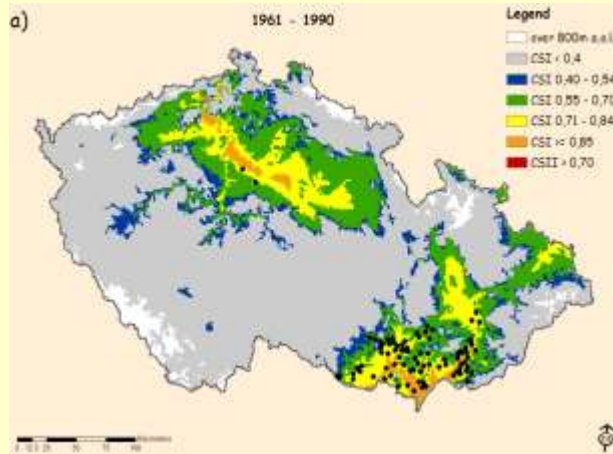
Zavíječ kukuřičný

Typy poškození

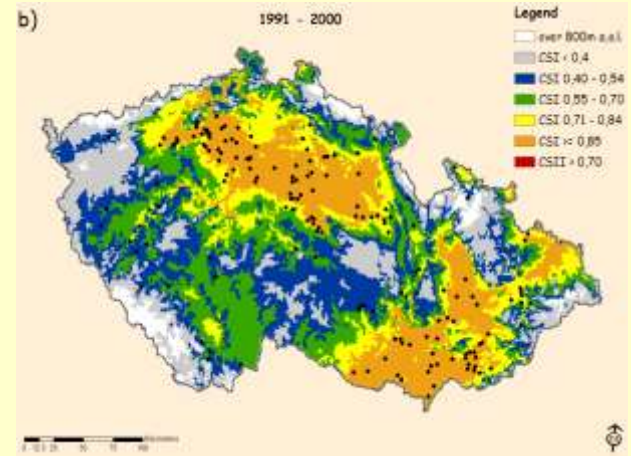
Rozšíření zavíječe kukuřičného

1961-1990

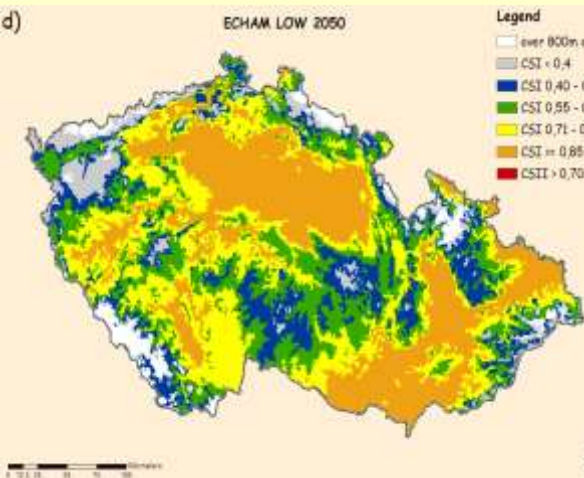

1991-2000

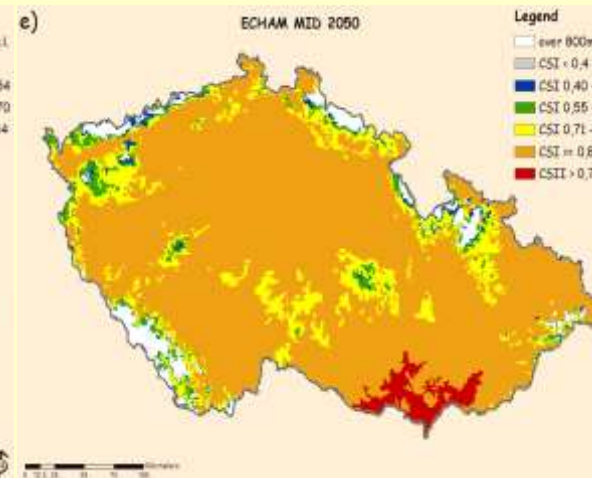
+0,6°C

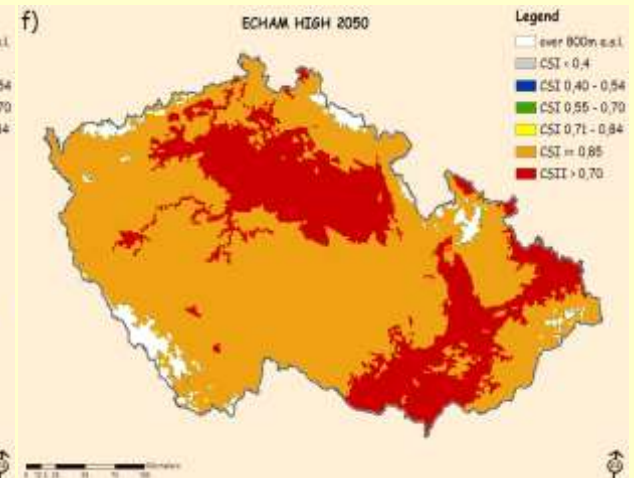
+1,0°C

+1,8°C

+2,5°C

Dopady v ČR

1. Klima

2. Vegetační období

3. Choroby a škůdci

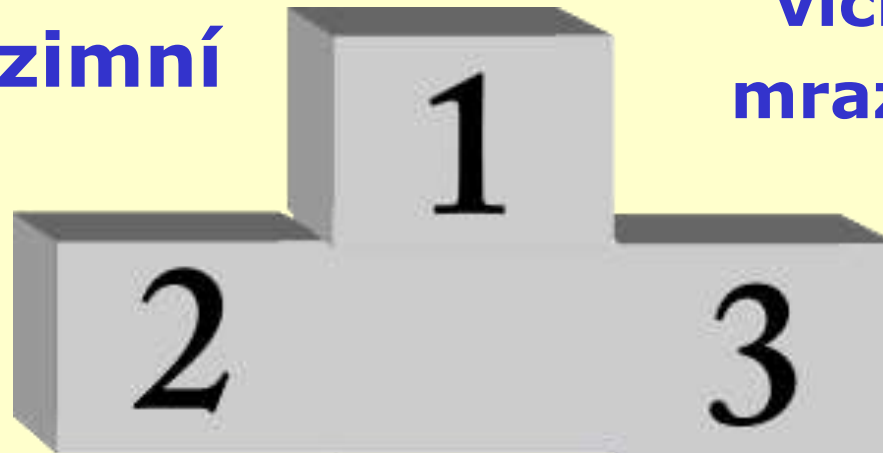
4. Hydrometeorologické extrémy

5. Na produkci

**..ale největší HROZBA
jsou (hydro) meteorologické extrémy**

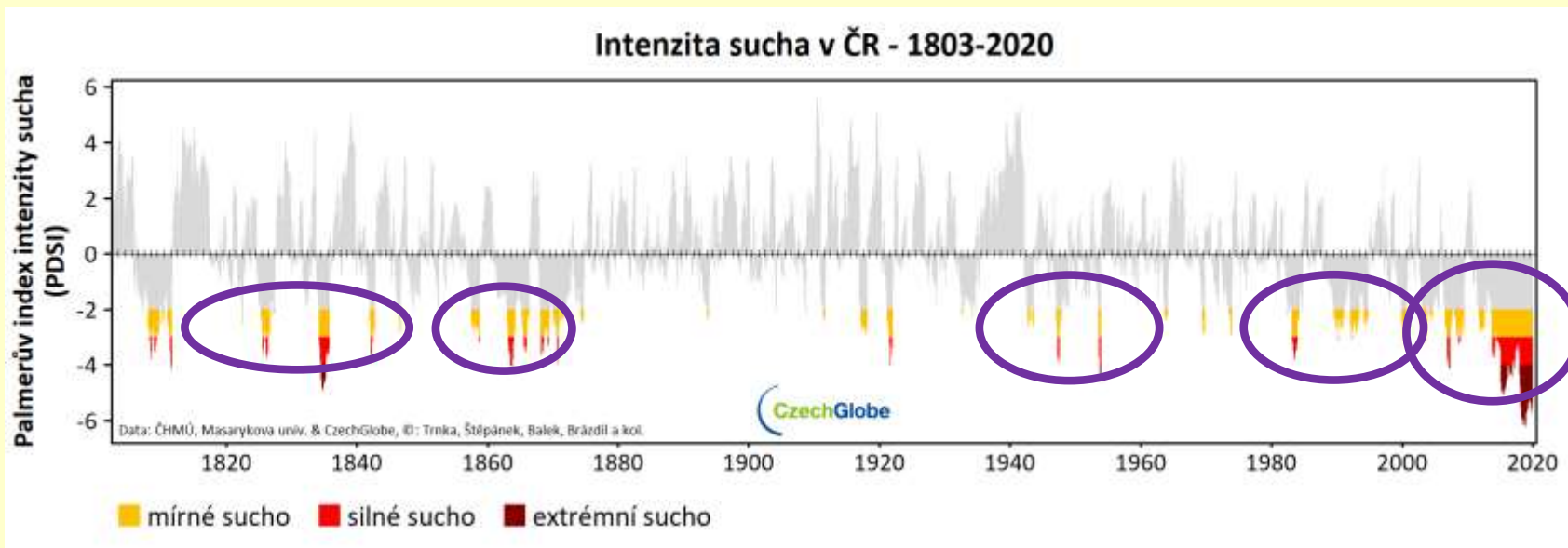
SUCHO

**povodně,
vlny veder, zimní
mrazy**

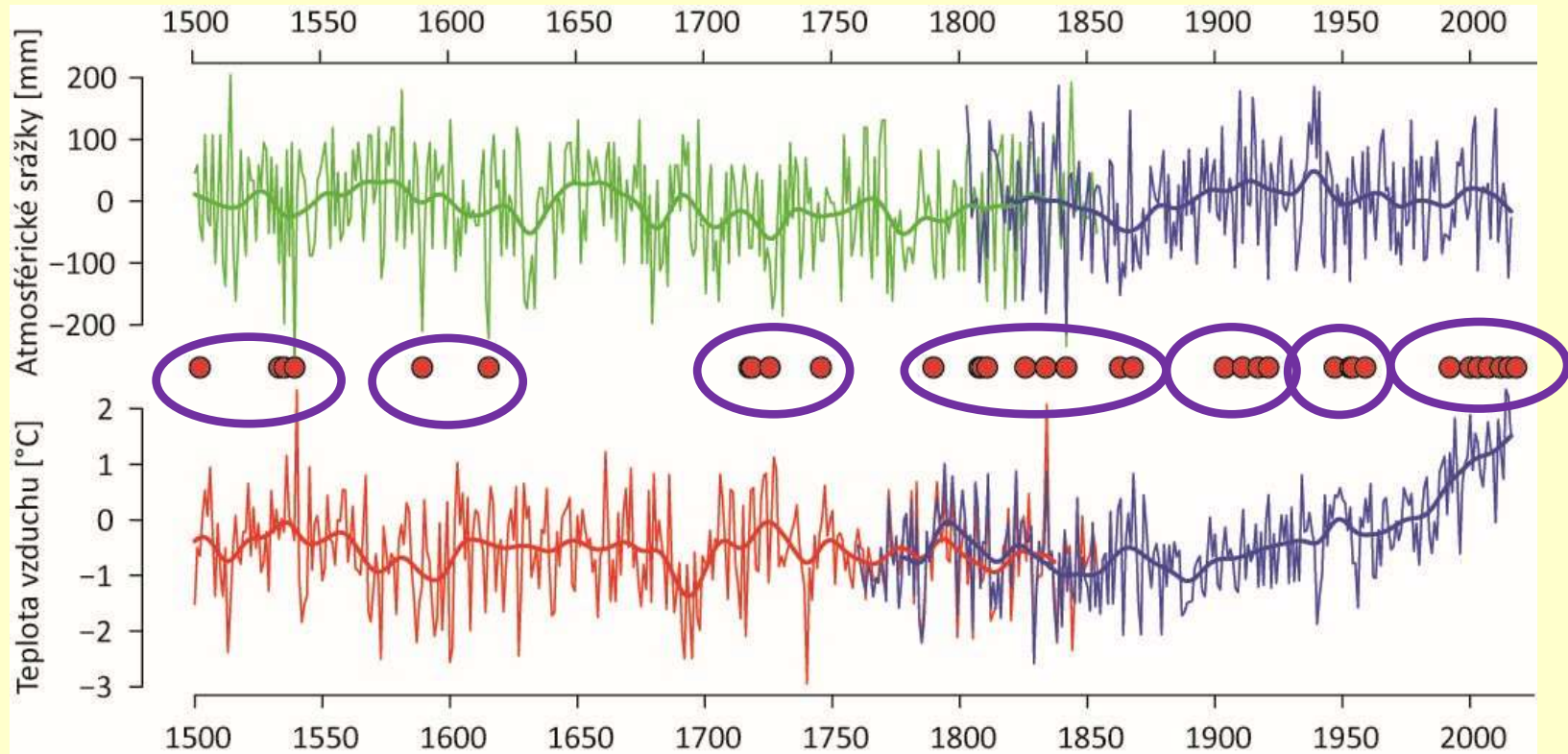
**vichřice, jarní
mrazíky, kroupy**

Sucho x 220 let měřených dat

■ extrémní sucho ■ silné sucho ■ slabé sucho

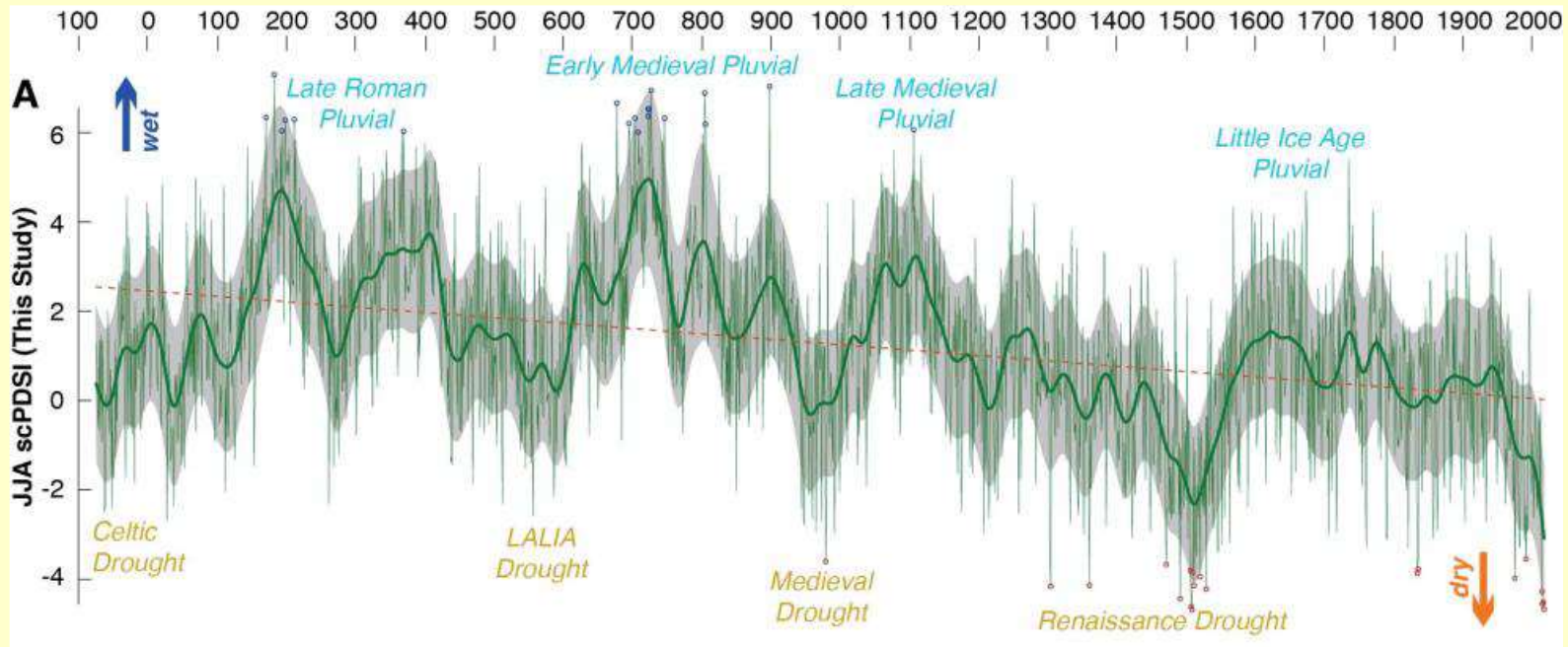
500leté sucho data dokumentární a měřená

Zdeněk Žalud et al. (2020): Zemědělské sucho v České republice – vývoj, dopady a adaptace

Laboratoř metabolomiky a izotopových analýz CzechGlobe

JC

Atilla

Sv. Václav

J.Žiřka

**Izotopový hmotnostní radiometr
Vzorky stromů**

Laboratoř: CG

Dopady v ČR

1. Klima
2. Vegetační období
3. Choroby a škůdci
4. Hydrometeorologické extrémy
- 5. Na produkci**

Dopady: Jihomoravský (2011 - 2021)

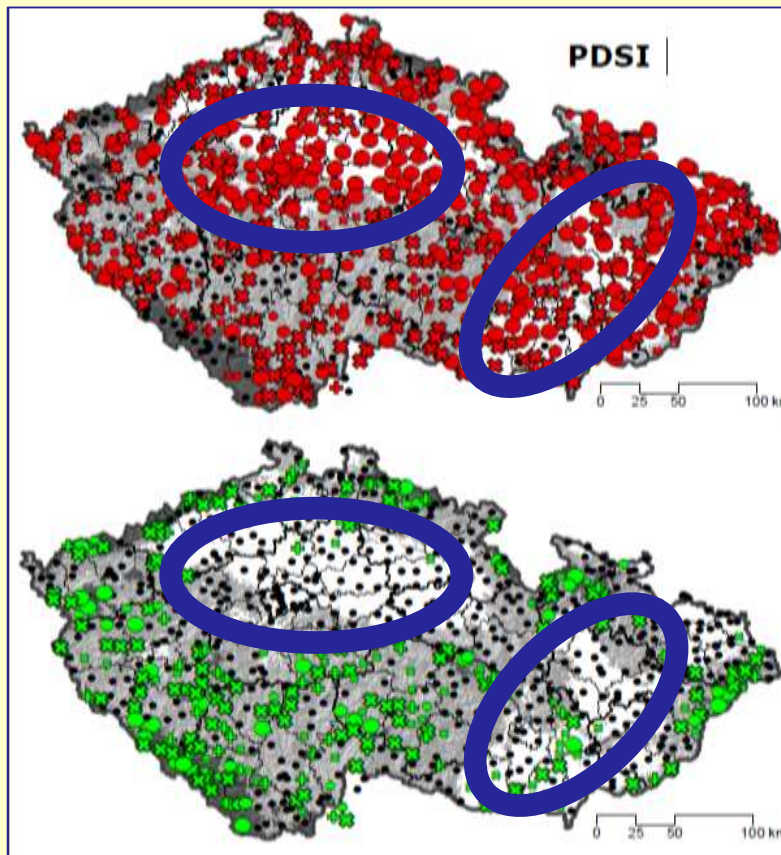
Modrá - ČR
Červená - JMK

Proč?

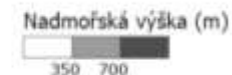
Trend vývoje sucha pro ČR (1961-2012)

Negativní trend k suchu

Pozitivní trend k vlhku

Trend indexů sucha za duben-září 1961-2012 (počet měsíců)

Výskyt agrometeo-extrémů 2012-2021

1. Zima 2012 –podzimní a zimní **sucho**
2. První dekáda únor 2012 – holomrazy (až -30 °C)
3. Jarní mrazík 18. květen 2012
4. Extrémní jarní **sucho** (květen-červen) 2012
5. Letní **sucho** – (červenec – srpen) 2012 !!
6. Extrémně dlouhá zima – do dubna 2013
7. Povodně - červen 2013– Praha - severní Čechy
8. Pozdnější letní **sucho** 2013 !!
9. Zima 2013-2014 výrazné zimní **sucho**
10. Jarní **sucho** 2014!!
11. Extrémně vlhký srpen-září 2014
12. Zima 2014-2015 – silné zimní **sucho**
13. Letní **sucho** 2015
14. Únor 2016 – nejteplejší za dobu teploměrů
15. Duben 2016 – plošné jarní mrazíky
16. Září-říjen 2016 významné podzimní **sucho** ve středních a východních Čechách
17. Jarní mrazy – duben 2017
18. Jarní **sucho** - 2017
19. Celoroční **sucho** – 2018
20. Jarní a letní **sucho** – 2019
21. Extrémně teplá zima 2019/2020

12/21

Náchylnost (ZEMĚDĚLSKÉ) krajiny

- **Charakter**
- **Zhutnění půdy**
- **Zastavění půdy**

54 % erozně ohroženo
49 % utuženo

zdroj: VÚMOP

25 % erozně ohroženo
30 % utuženo

Wasserwirtschaft

zdroj: Bundesamt fuer

Psal se rok 1938

Archlebov

Stav 2018

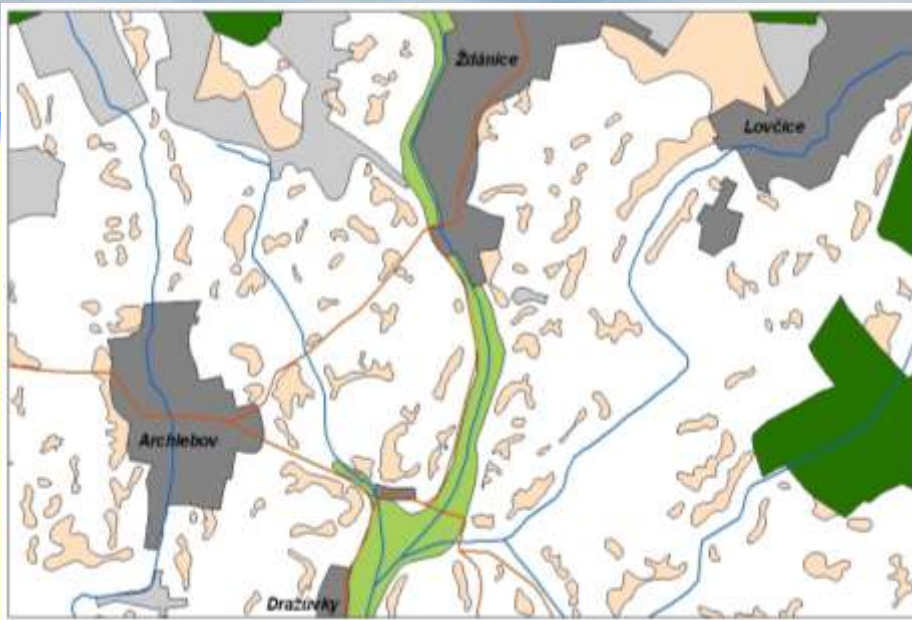

1938

Vývoj plošné eroze

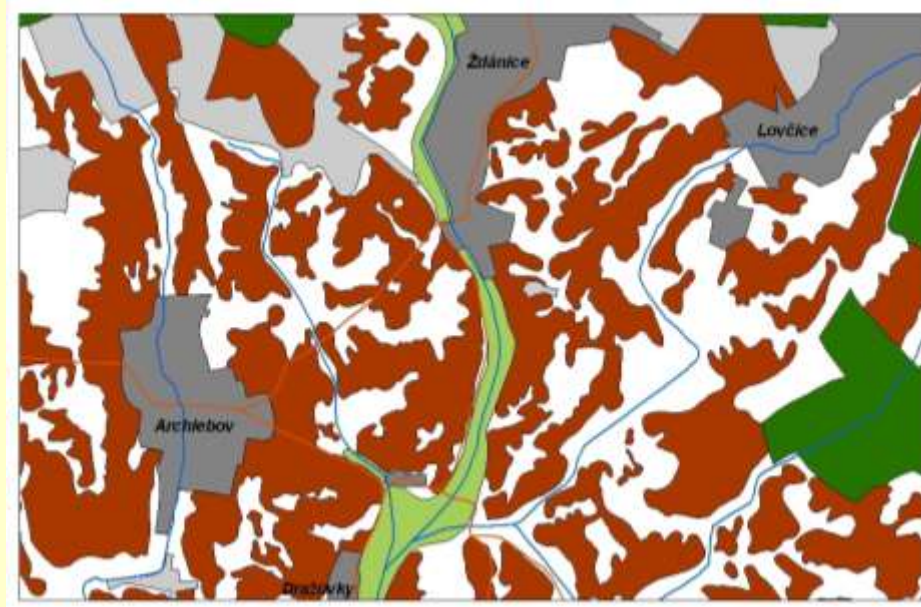
1971

1993

Zdroj VÚMOP

2018

Náchylnost krajiny?

- Charakter
- **Zhutnění půdy – 49 %**
- Zastavění půdy

Technika !?

Zhutnění půdy – 49 % orné půdy

Degradace půdy

Ztráta
organické
hmoty

Vodní
eroze

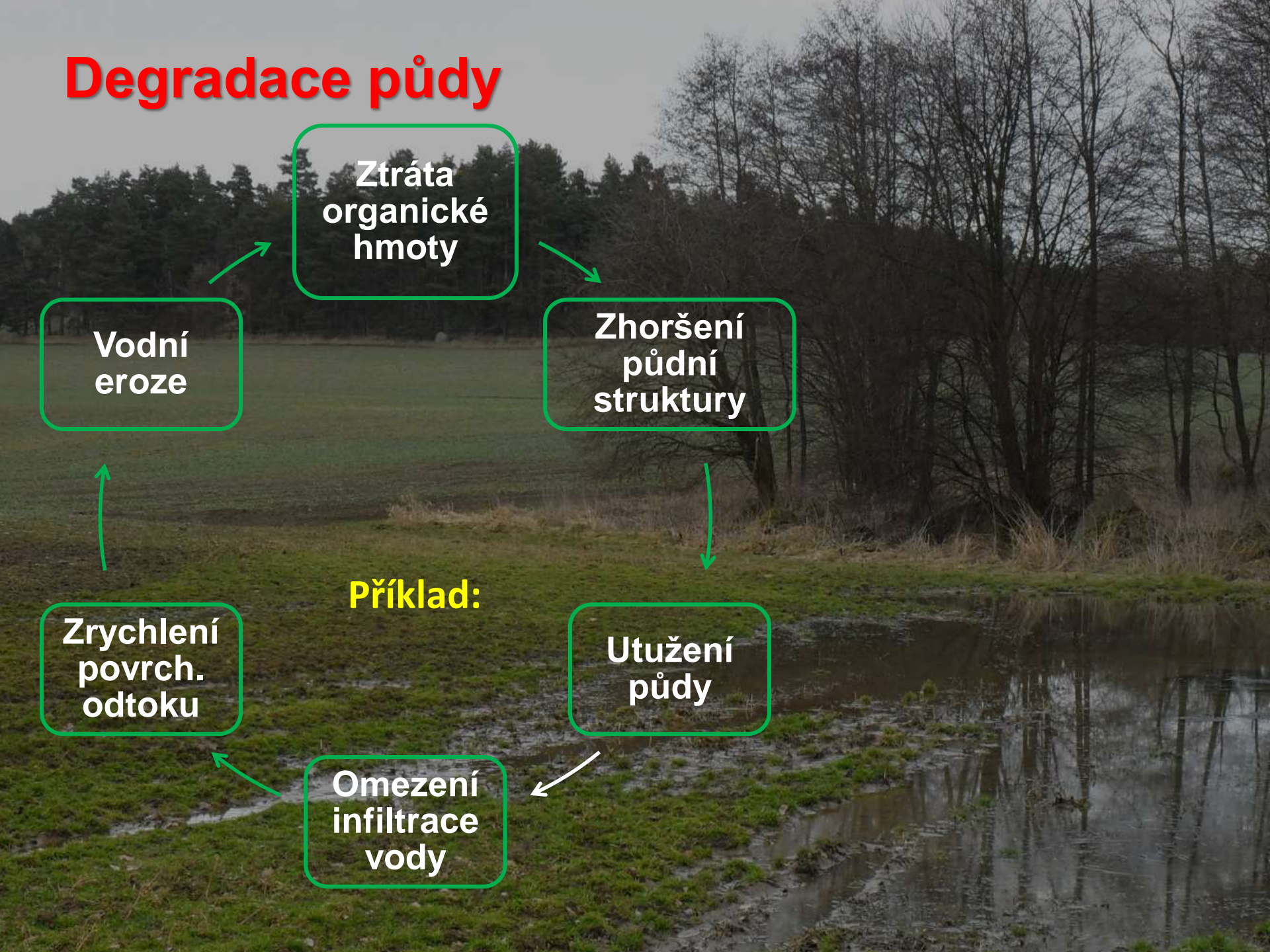
Zhoršení
půdní
struktury

Zrychlení
povrch.
odtoku

Příklad:

Utuzení
půdy

Omezení
infiltrace
vody

Benešovsko, 26.8. 2017

ohřátý vzduch vysušuje krajinu. Teplota sklizeného pole je jako teplota asfaltu 48 °C

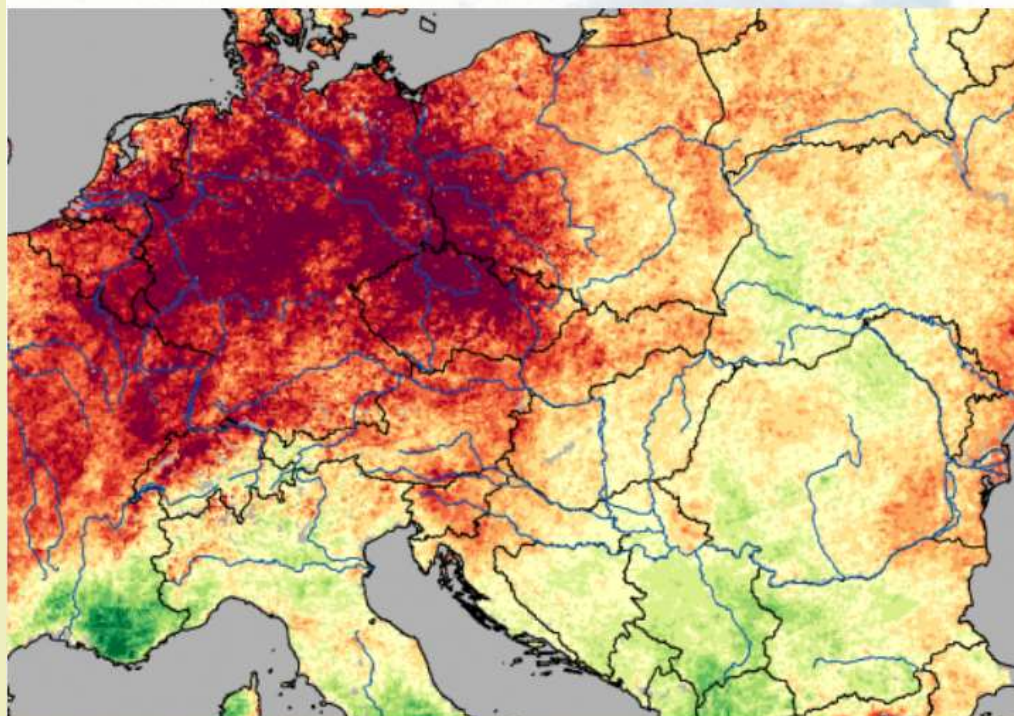

ČESKO

SLOVENSKO

STŘEDNÍ EVROPA

Vodní stres

-2.5 -2 -1.5 -1 -0.5 0 0.5 1 1.5 2 2.5
stres suchem průměrné podmínky vyšší výpar

3. 9. 2018

36.
týden

Přehrát animaci:

od začátku roku

02. týden 2018 - 48. týden 2018

Stáhnout mapu

Zobrazit

MONITORUJTE SUCHO

intersucho.cz

CESKO

SLOVENSKO

STREDNI EVROPA

INTERSUCHO

Aktuální stav sucha

Předpovědi

Sucho v okresech

en

menu

Intenzita sucha

Deficit

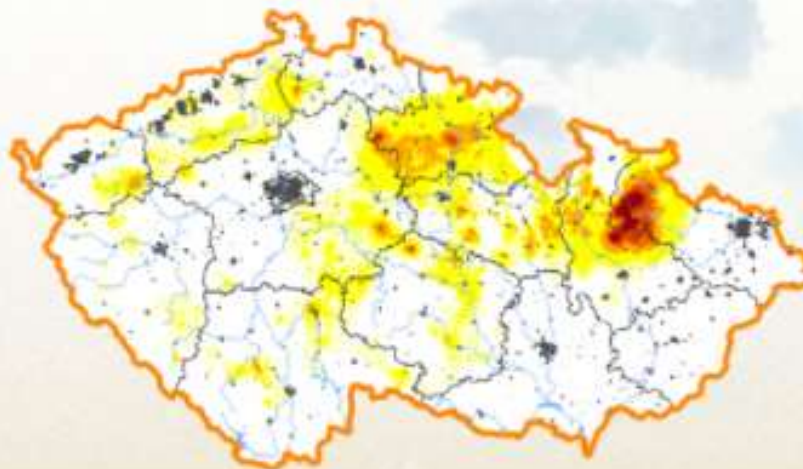
Nasycení půdy

Dopady na vegetaci

Dopady na zemědělství

Dopady na lesy

Odchylna sucha od obvyklého stavu v období 1961 - 2010

- bez rizika sucha
- S0 snížená úroveň půdní vláhy
- S1 počínající sucho
- S2 mírné sucho
- S3 výrazné sucho
- S4 výjimečné sucho
- S5 extrémní sucho

PŘEDPOVĚĎ SUCHA NA 9 DNÍ

5. 12. 2021

48.
týden

Přehrát animaci:

poslední 4 týdny

45. týden 2021 - 48. týden 2021

Stáhnout mapu

Zobrazit

MONITORUJTE SUCHO

Procento zasaženého území vybranými kategoriemi sucha

Náchylnost krajiny

- Charakter
- Zhutnění půdy
- **Zastavění půdy – 12 %**

Zastavění půdy ČR – 12 %

Česko zaplňují haly, vynášejí pohádkově

2000

2004

2007

2010

2013

2016

• meziročně roste **0,4 %**

• každý den se zastaví
zhruba **10 hektarů** = **6**
fotbalových hřišť

**CO a KDO s KZ a
suchem?**

Kdo s tím má něco udělat?

$$2 + 12 + 34 + 52 = 100 \%$$

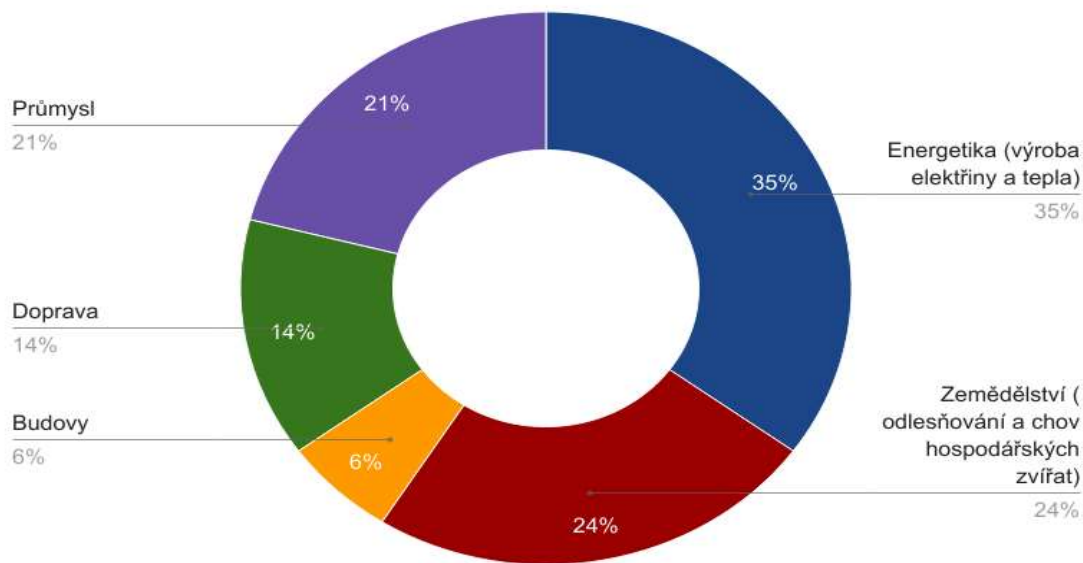
vodstvo + zastavěná plocha + lesy + zemědělská krajina = ČR

Mitigace a adaptace

Která odvětví vypouští skleníkové plyny? (IPCC 2019)

Globální produkce skleníkových plynů podle ekonomických sektorů

Zemědělství a lesnictví svět 24 % (ale váže 29 %)

V EU 10 % v ČR 6 %

(skot = maso)

Aktuálně v zemědělství je „pod palbou“ maso: Přežvýkavci (skot, ovce, kozy)

Vegetariánství – vejce, med ano

Veganství – nic takového, ani oblečení ze
zvířat

(Diagnóza: Environmentální žal)

Zemědělství = CH₄

Skot = organická hmota

Uhlíková stopa?

Adaptace formou změny hospodaření

Častý „mýtus“: krajinu změni
ekologické zemědělství

<https://native.seznamzpravy.cz/>

Ekologické zemědělství

**OBJEVTE ZPŮSOB,
JAK UZDRAVIT KRAJINU**

**ŘEŠENÍM JE EKOLOGICKÉ
ZEMĚDĚLSTVÍ**

Ekologické zemědělství v ČR = 15 % plochy

(významněji dotované = např. 1 ha sad 20 000 Kč)

Jsme ochotni (průměrná rodina) dát ne 20 % ale 40 %??
(škrtnout 10 % na dovolenou a 10 % na dopravu?)

Nadějnější cesta...

Agrolesnictví

Jiný přístup (nejen do rovin): agroforestry

- nižší uplatnění mechanizace
- vyšší náročnost na práci lidí
- jiná mechanizace
- úprava a péče o dřeviny – výsadba, prořezávka – umění☺
- vzájemná konkurence dřevin a cílových plodin – know how
- změna mikroklimatu - snížení rychlosti větru, tím se zvětší vlhkost = houbové choroby

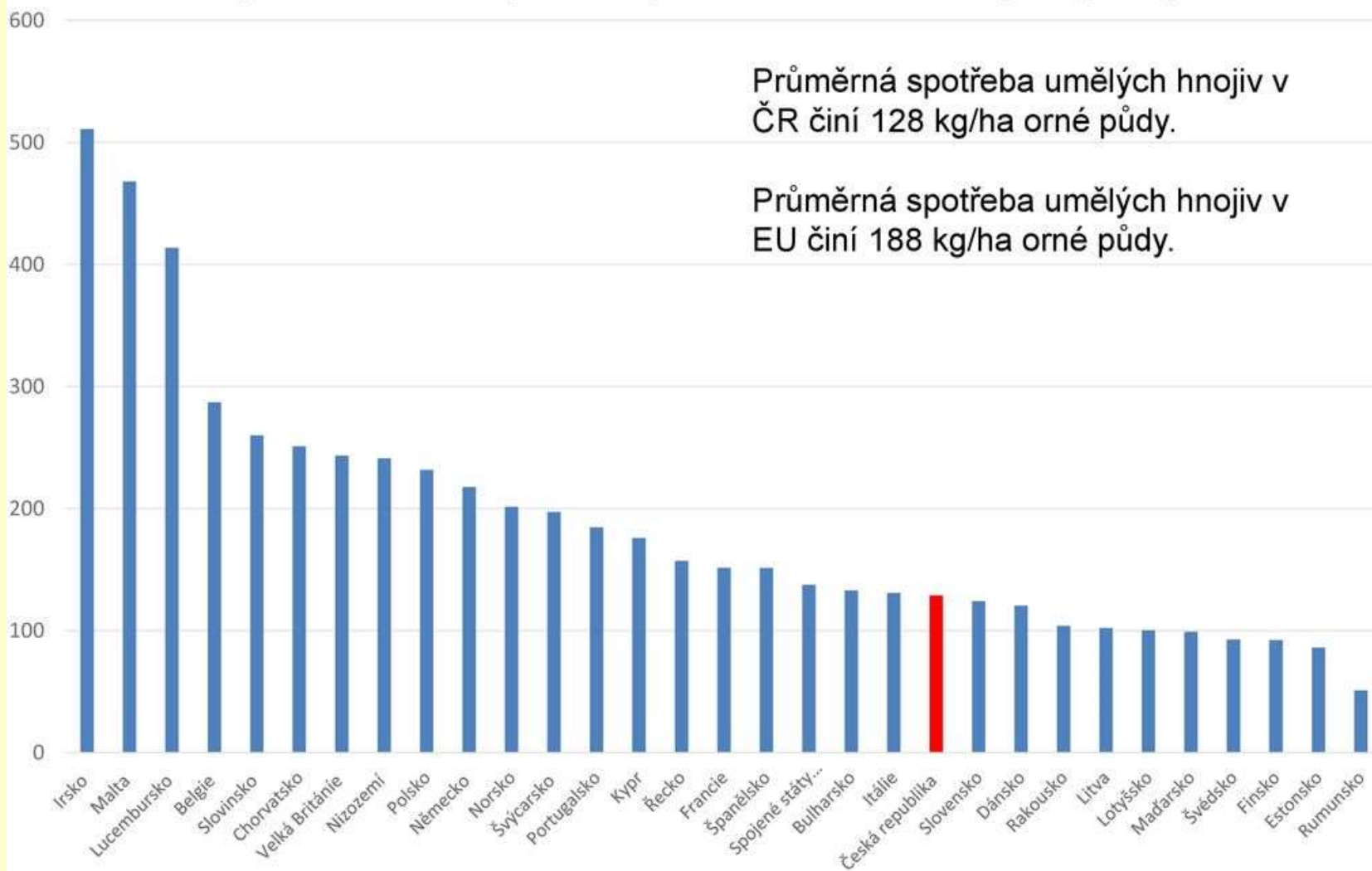
Nejnadějnější cesta...

Precizní zemědělství – mj. omezení umělých hnojiv a pesticidů

Precizní zemědělství – omezení umělých hnojiv

Spotřeba umělých hnojiv na hektar orné půdy v kg

Srovnání využití pesticidů v ČR a EU (Eurostat 2017)

Průměrná spotřeba pesticidů

Průměrná spotřeba pesticidů v ČR činí 1,8 l/ha zemědělské půdy.

Stejně jako v Polsku, méně než ve Francii, Německu, Španělsku nebo Nizozemí.

Zásadní cíl

Optimalizace vláhové bilance

Vláhová (vodní) bilance

- Půdy (retence)
- Krajiny (akumulace)

Půda

**Kvalitní zdravá půda (černozem)
zadrží 300 mm vody**

**Degradovaná, utužená černozem
50 mm vody**

Denní výpar na jaře 3 mm:

$300/3 = 100$ dní = voda vydrží tři měsíce!!

$50/3 = 17$ dní = voda vydrží dva týdny !!

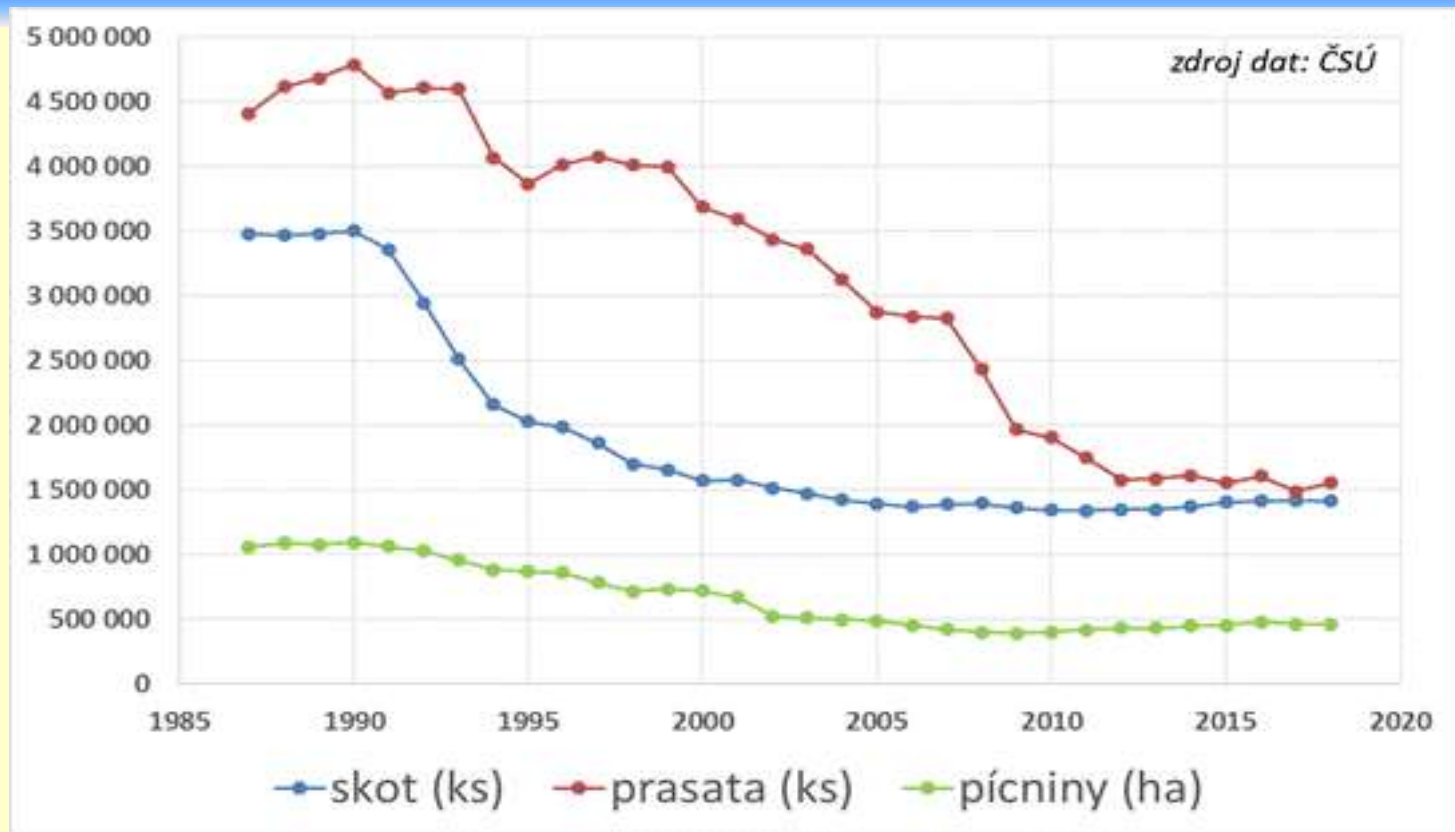
Organická hmota v půdě !!

**Vodu v půdě udrží organická hmota
(biopřípravky, komposty...)**

Kde ji vzít???

Organická hmota v půdě !!

Pokles na 1/3 od 1990

1987

2018

Stavy se mírně zvedají, většina podpor do ŽV

Omezení plošné eroze

Erozní plodina č. 1

Protierozní agrotechnologie = strip till

Bez meziplodin to nepůjde

hořčice bílá + jetel inkarnát

lnička setá + svazenka vratičolistá

*svazenka vratičolistá
+ pohanka obecná*

oves setý + ředkev olejná

oves setý + hořčice bílá

ředkev olejná + hořčice bílá

Velikost půdních bloků – do 30 ha

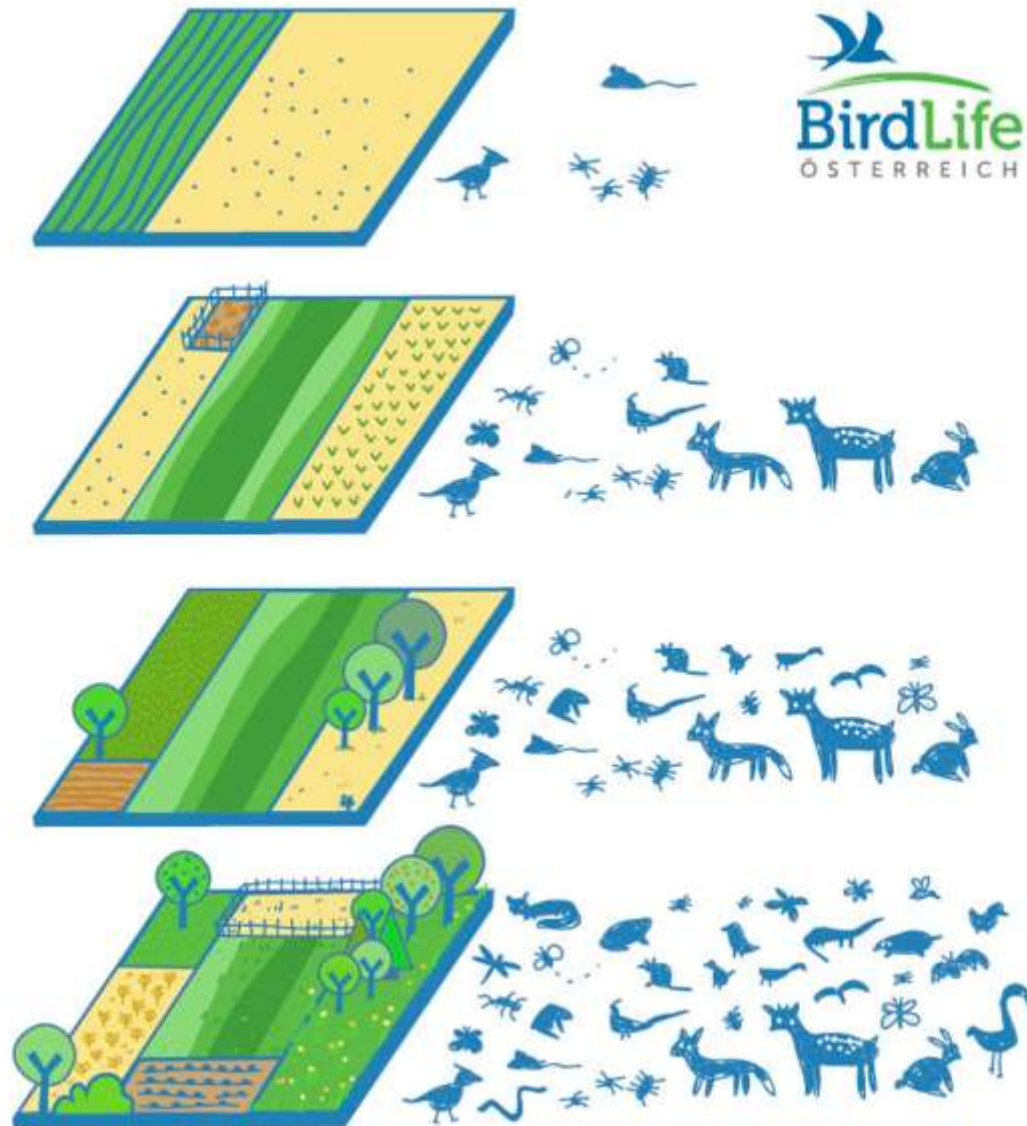
Proč roviny? (19 % území ČR = větrná eroze)

4.4.2019, Znojensko

Proč roviny? - biodiverzita

Omezení rýhové eroze

Dráha soustředěného odtoku

Protierozní ochrana formou stabilizace drah soustředěného odtoku

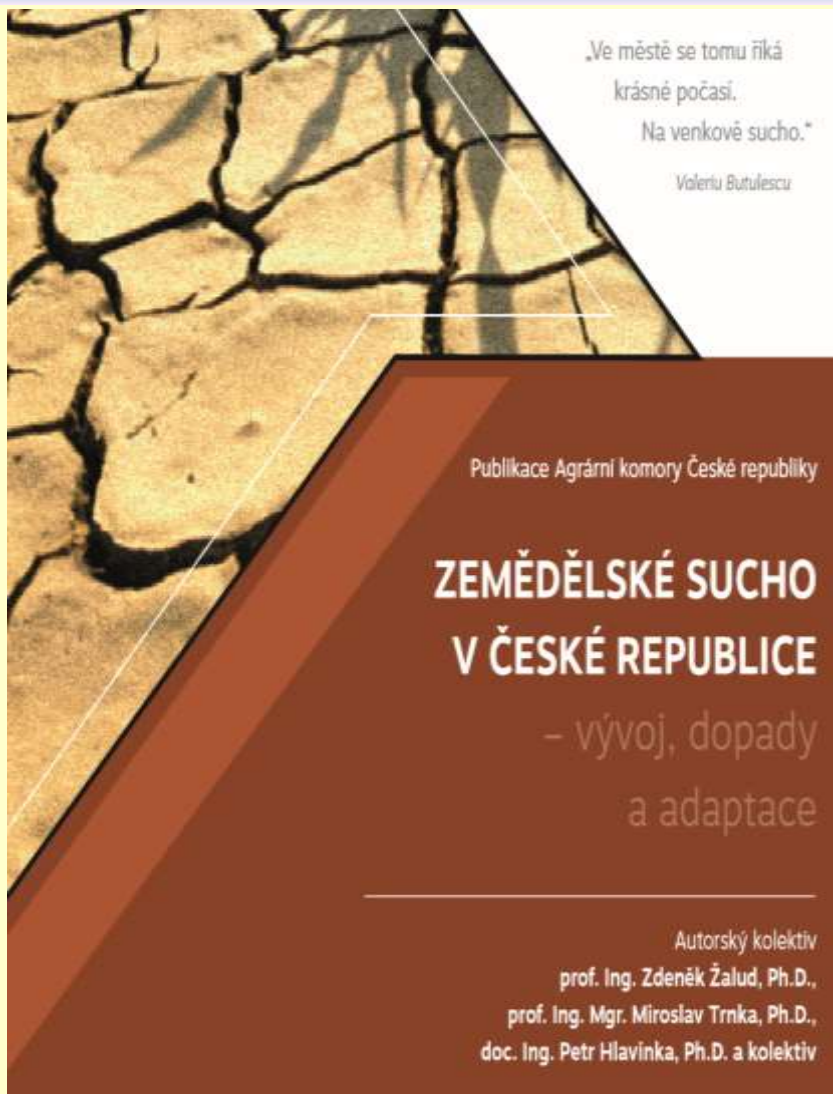

Obdělávání po vrstevnici – kolmo na odtokovou linii – svahy 5-8°

- **Dražší**
- **Speciální technika**
- **Ujíždí brázda**
- **Časově náročnější**
- **Nebezpečnější**

Jak na sucho (2020)

<https://www.intersucho.cz/userfiles/file/ZemedelskeSucho.pdf>

Google: intersucho + zemědělské sucho

Vodní bilance krajiny

SPÚ – Pozemkové úpravy

Silný nástroj
13 097 katastrů

Ochranná funkce před povodní PÚ – 250/13000

Ochranná funkce před povodní

Retenční kapacita – vesnice v údolích

PÚ – 250/13000

Krajina a vodní díla

- Rybníky x mokřady
- Malé x větší nádrže?
- Větší nádrže = (pitná voda, zadržování, nadlepšení, závlahy, energie)
  - Nové Mlýny – povodí Dyje (35 cm, 8 mil m⁻³ vody)
  - Nové Heřminovy – povodí Odry (5,6 mld. Kč) – řeka Opava
  - Poldr Skalička – povodí Moravy (3,5 mld. Kč) – řeka Bečva
  - Vlachovice – povodí Váhu (Dunaje) (5,5 mld. Kč) – řeka Vlára (Zlínsko)

cca 2030 (??)

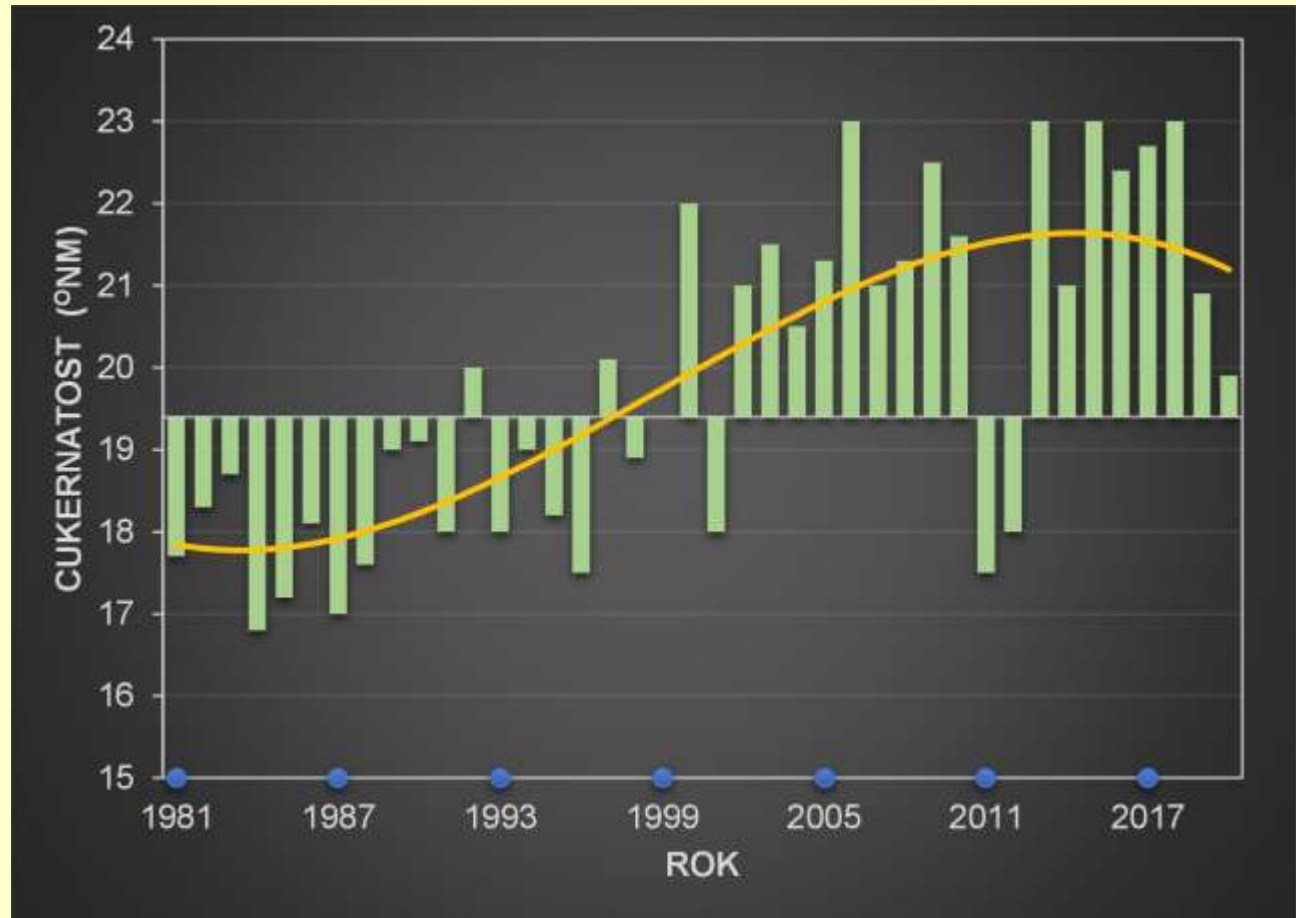

**Něco pozitivního na
závěr.....**

Vinná réva – cukernatost (1981-2019)

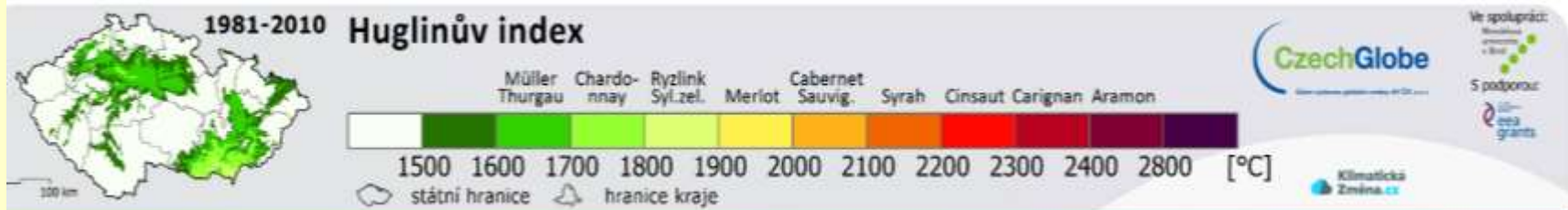
Trend růstu jakosti vína

19,3 °NM

teploty, sucho, rozložení srážek – pozitivní vliv na cukernatost

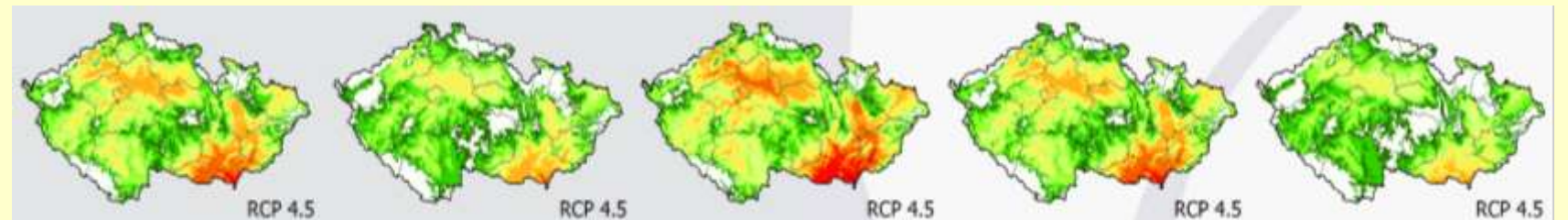
Pěstování odrůd vinné révy - HI

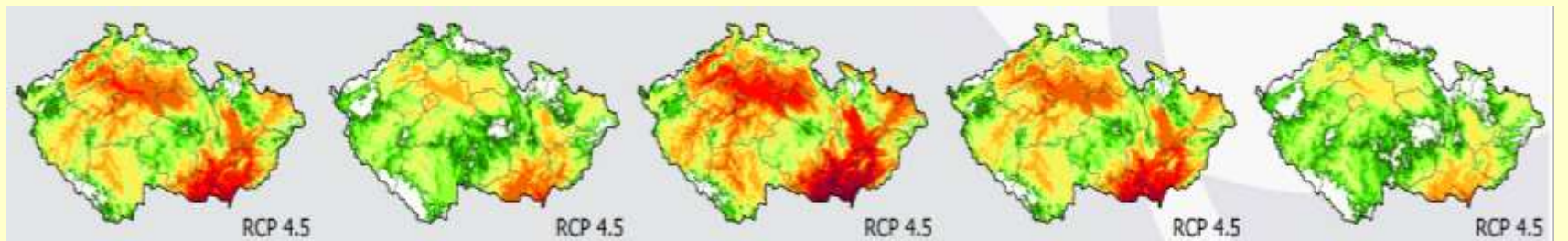
2030

2050

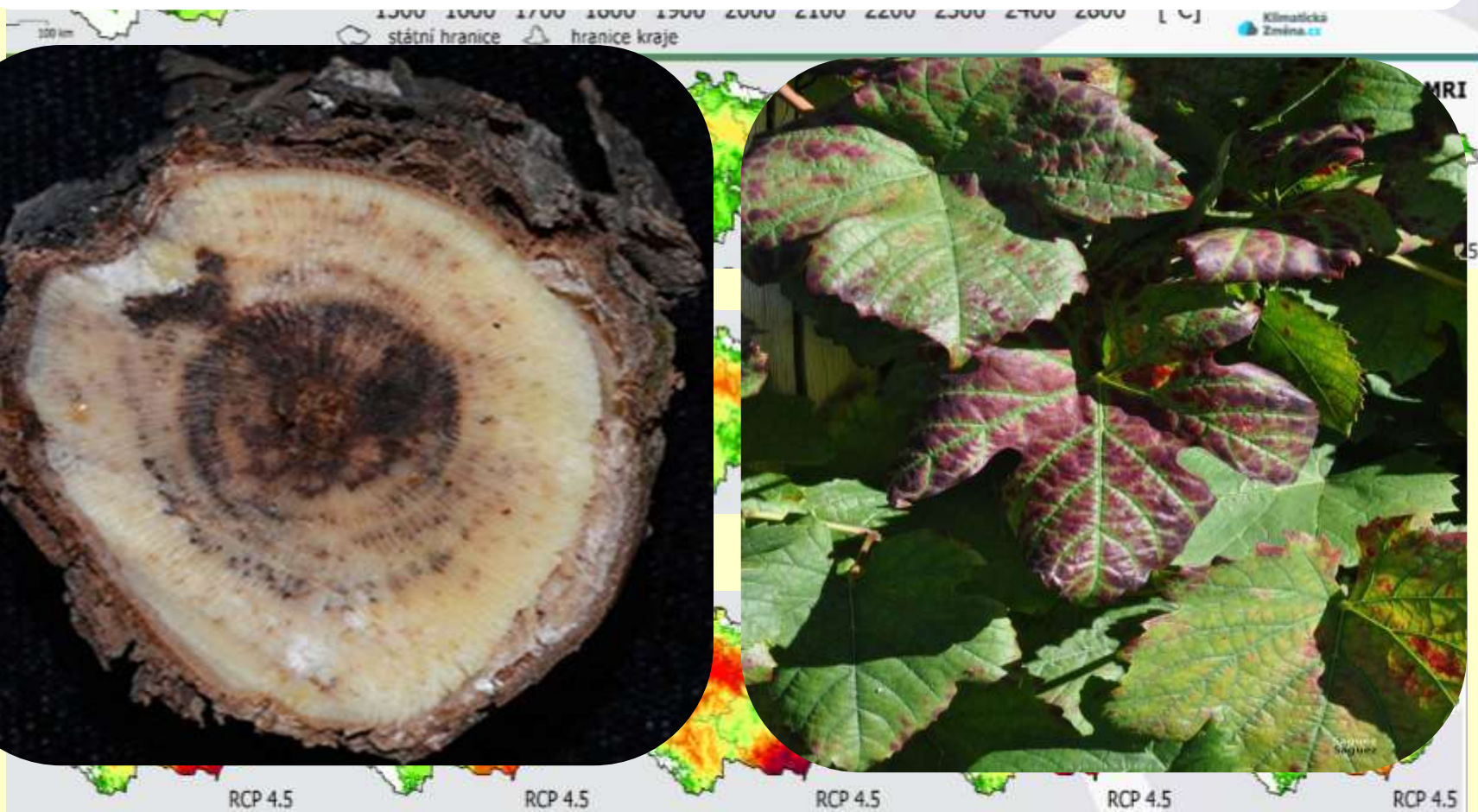
2090

Pěstování odrůd vinné révy - HI

Vinohrady ohrožují nové choroby révy, škody překročí ročně 100 milionů korun

Děkuji Vám za pozornost